

Maart 2000 vijfde jaargang nummer 1
Dit informatiebulletin is een periodieke
uitgave van de
Historische Vereniging Winsum-Obergum.

In dit bulletin worden artikelen en berichten opgenomen met betrekking tot het werktein en de activiteiten van de vereniging, de ingestelde werkgroepen, individuele leden of derden. Een ieder, al dan niet lid van de vereniging, kan ideeën, suggesties en materiaal aanleveren op onderstaand redactieadres. De redactie zal beoordelen of het aangeboden materiaal voor plaatsing in aanmerking komt.

Dit bulletin zal drie keer per jaar verschijnen en wordt gratis aan de leden van de vereniging verstrekt. Voor niet-leden is het bulletin, tegen betaling van f 10,- per exemplaar, verkrijgbaar bij:
P Noord Kloosterstraat 8 9951 CE Winsum

Redactie:

Mex E. Bakker A.J.M. v.d. Drift
P Noord J. Stevens

Redactieadres: Hoofdstraat W. 19
9951 AA Winsum, telefoon: 0595 - 44 16 71

Voorzitter

Drs. J. Tersteeg
Westerstraat 31, 9951 EM Winsum,
telefoon: 0595 - 44 24 56

Secretaris

Jhr. Ir. C. de Ranitz
Bellingeweer 10, 9951 AM Winsum,
telefoon: 0595 - 44 19 21.

Penningmeester

W. Lemstra-Wieringa
Wierdweg 13, 9951 ER Winsum,
telefoon: 0595 - 44 32 03

Algemeen Adjunct

J. Venhuizen
Schepperijlaan 56, 9951 BL Winsum,
telefoon: 0595 - 44 15 74.

Leden

E C Bakker-Woortman
Hoofdstraat W. 19, 9951 AA Winsum
telefoon: 0595 - 44 16 71
B Raangs
Havenstraat 4, 9951 AE Winsum
telefoon: 0595 - 44 19 14
A.J. Rinzema
Hoofdstraat W. 48, 9951 AC Winsum
K.J. Wolters
Broekfinne 19, 9223 RL De Wilgen
telefoon: 0512 - 51 75 29

Kosten lidmaatschap: f 25,- per jaar
Bankrelatie: ABN-AMRO Winsum;
Rekeningnr. 61 23 36 174
Postbankrekening nr. ABN-AMRO 803935

ISSN 1386-1530

Vormgeving: Jaap Stevens
Druk: Scholma druk Bedum

Voorwoord

Behalve de klok boven de bibliotheek aan het dorpsplein is Winsum voortvarend het nieuwe millennium ingegaan .. alle drempelvrees voorbij. In dit eerste nummer van ons historisch tijdschrift in het prille jaar 2000 kijken we nog even naar de toekomst in een artikel over jeugdsoos De Pluu. Dan richten we ons weer op het verleden. Zo'n 1000 jaar terug in de tijd was onze aandacht tijdens de ledenvergadering van 25 januari jl., waarin drs. Noomen sprak over Werdense kloostergoederen .. Jacques Tersteeg doet verslag. Anton Rinzema bespreekt 'Focke en het geheim van Magnus', een historische jeugdroman van Martine Letterie over een twaalfjarige novice in het klooster van Aduard aan het einde van de veertiende eeuw. Dichterbij in de tijd ligt een artikelenserie van W.J. de Boer over de kerkelijke registers van Bellingeweer en Ranum in het tijdvak 1668-1811, waarvan in dit nummer het eerste deel over Rickart Aris en Brechtie Drewes. In de serie over de Minuutplannen van 1828 treft u gegevens over de bebouwde kom van Ranum. Piet Noord zet de klok en kleine 100 jaar terug in een verslag van het eeuwfeest van de Winsumer harddraverij op 25 en 26 juni 1904. Verder vertelt Roelf Hartlief over de Baistenmarkt en veehandeling. Tot slot van dit ritje door de tijd noemen we u nog het recept van Grunninger Kniepertjes. Dan is wat ons betreft de koek weer even op. Veel leesplezier én .. vast voor in de agenda: 15 april, excursie kerken Winsum en Obergum; 12 mei, opening expositie vondsten werkgroep archeologie; 23 mei, lezing over streektaal door S. Reker. Tot dan!

De redactie

Inhoud

Uit de kerkelijke registers van Bellingeweer	2
In gesprek met Roelf Hartlief	5
Focke en het geheim van Magnus	6
Nieuw verschenen boeken	9
Harddraverij met paarden in Winsum	10
Jeugdsoos De Pluu over de drempel van 2000	13
Minuutplannen van de gemeente Winsum van 1828	17
Verslag ledenvergadering 25 januari 2000	24

Uit de kerkelijke registers van Bellingeweer (1668-1811) en van Ranum (1683-1811) deel 1

De kerkelijke gemeente te Bellingeweer vond een

aanvang in 1641, blijkens de inleiding die
ds. Wilbrandus van Elselo op 14 juli 1718 schreef bij
het Bellingeweester Kerkelijke Protocol:

'Nadat de Kerck alhier tot Bellingeweer in den jare 1641 weder begonnen was herbout te worden door de Hoog Welgebooren Heer Onno Tamminga der Older, Heer tot Bellingeweer als Unicus Collator, als er een steenbult van de oude Kapel hadde geleegen seedert de troubel en oorloogen met de stadthouders van de Koningen van Spangien, die een eijnde namen in deese Provincie van Stadt en Lande in den jaere 1694 *), als wanneer de Stadt Groningen en de geheele Provincie in de navolgende predikanten malkanderen gevolgt in den Heijligen dienst des Evangeliums en der Gereformeerde Leere (...).

De eerste is beroepen anno 1646 als

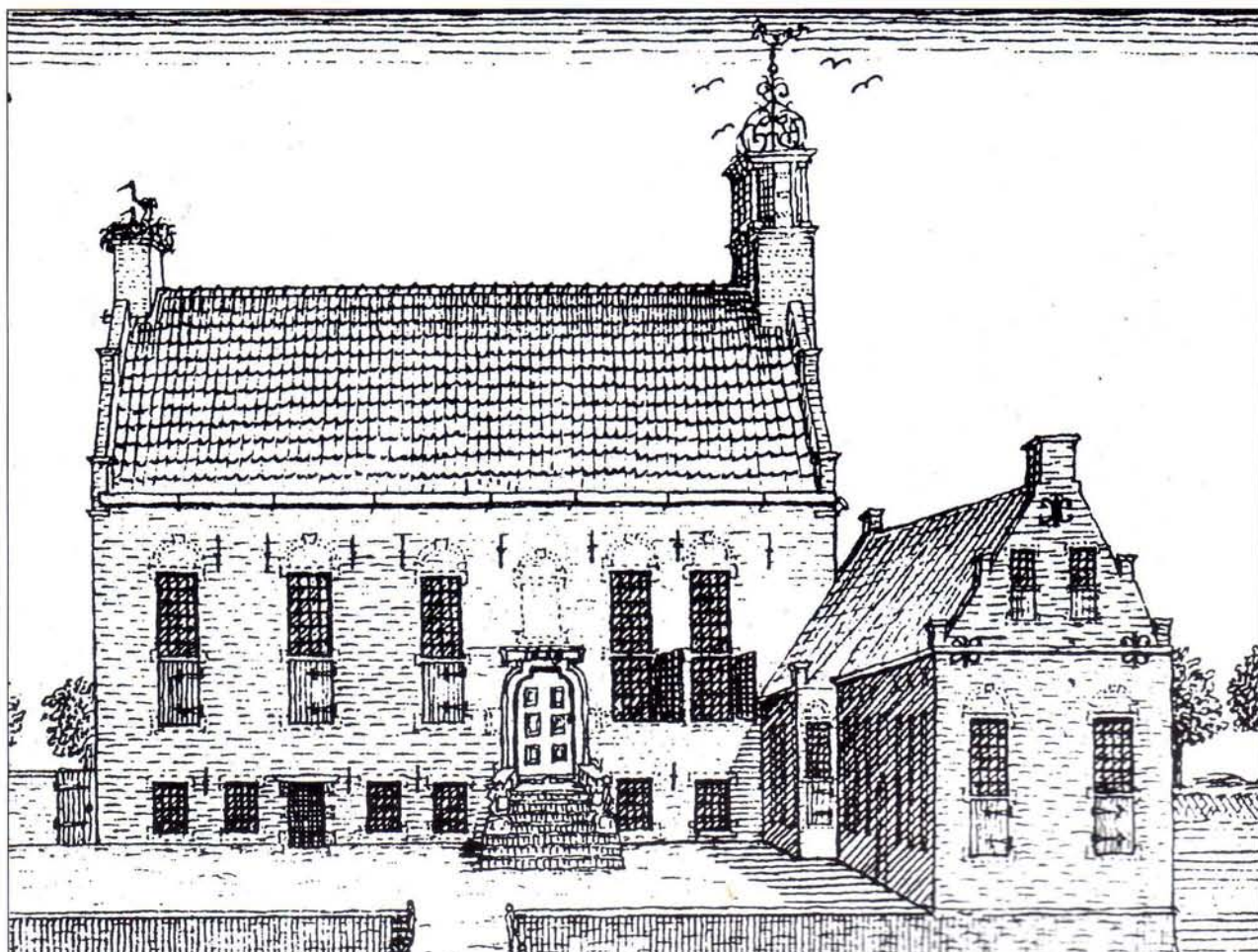
1. Dominicus Henricus Elbergius.
2. Dominicus Elias Helenius. -1648.

3. Dominicus Hero Ubbenius. -1662.
4. Dominicus Peetrus Wolphius Ducher. -1668.
5. Dominicus Johannes Becker. -1675.
6. Dominicus Georgius de Jager. -1683.
7. Wilbrandus van Elselo. -1698.'

Vanaf 1683 strekte de herderlijke zorg van de predikant van Bellingeweer zich ook uit over de gemeente van Ranum, waarna ook het register betrekking heeft op beide gemeenten. Het gemiddelde aantal lidmaten was te Bellingeweer 45 en te Ranum 20.

Door bewerking en rubricering van de veelsoortige gegevens (zowel vermelding van doop, huwelijk en overlijden, als regelmatig terugkerende overzichten van lidmaten), heb ik getracht antwoorden te vinden op vragen als:

- Welke tijdsruimte lag er tussen de huwelijksdatum en de geboorte van het eerste kind?
- In welk percentage was deze duidelijk minder dan negen maanden?

De Tammingaborg of 't Huis tot Bellingeweer

Het terrein van de Tamingaborg, zoals het werd ingetekend in het bestemmingsplan Winsum-zuid-oost. 1. Borgstee; 2. Kerkhof van Bellingeweer; 3. Weg Bellingeweer-Winsum; 4. Provinciale weg; 5. Garnwerderweg 6. Spoorlijn.

- Wat was het interval tussen de geboorten van twee kinderen in één gezin?
- Wat was het percentage tweelingen in de onderzochte periode?
- Hoe hoog was de kindersterfte?
- Wat was de gemiddelde leeftijd bij het eerste huwelijk?
- Wat was de gemiddelde huwelijksduur?
- Hoe hoog was het percentage niet-eerste huwelijken?
- Hoe groot was het interval tussen het einde van het eerste huwelijk en de tweede huwelijksluiting?
- Kwam echtscheiding voor?

Bij het doorlezen van de registers leken tal van gebeurtenissen mij de moeite waard om door te geven, niet in het minst om het toch wat saaie getallenmateriaal te verluchtigen.

In deze aflevering wil ik de eerste twee vragen behandelen.

Zeventig maal kon het tijdsverloop tussen de huwelijksdatum en de geboorte van het eerste kind worden berekend.

11 x meer dan 5 jaar	(16.2%)
2 x 4/5 jaar	(2.9%)
4 x 3/4 jaar	(5.7%)
6 x 2/3 jaar	(8.6%)
25 x 1/2 jaar	(35.7%)
10 x 9/12 mnd	(14.3%)
3 x minder dan 9 mnd	(18.6%)

Hierbij dient te worden aangetekend, dat gegevens betreffende doodgeboorte of overlijden van het kind voordat het kon worden gedoopt, niet beschikbaar zijn.

Het kortste interval werd gevonden bij Rickert Aris en Brechie Drewes. Zij trouwden op 17 juli 1692 en op 4 september 1692 werd hun dochter Martie gedoopt in de kerk te Ranum. Ds. De Jager tekent hierbij dan ook aan: 'hebbende gelijk sulcks de uitwijst al voor haar huwelijk vleeslijke gemeenschap gehouden'. Rickert, geboren in 1666, was in meer opzichten een heftig mens. Pas in 1700 deed hij samen met Brechtie belijdenis van zijn geloof na lang aandringen van ds. Van Elselo. In oktober 1702 reeds werd hij van het avondmaal geweerd, 'doordien er questie was gereesen tusken Sijabe, Rickart en Heere Jans, welke voor die tijt niet was bij te leggen, als sijnde de wonden van scheltwoorden etc. noch te fars'. In de jaren 1708, '09, '12, '13, en '16 wordt zeven maal 'wrewelgheit', 'questie met de nabuiren', 'hoofdigheid' of 'vijantschap' aangevoerd als reden voor het 'absenteren' bij het avondmaal en de overige kerkdiensten door Rickert en Brechtie.

Echter op 19 mei 1720 wordt hun zoontje gedoopt. Ds. Van Elselo commentarieert:

'Den 19 Maj is van mij door het water des H. Doops besprenght het soontje van Rickart Aris en Brechtie, dat nu bena een jaar out was, en geweijsert hadde te dopen, omdat desselfs ouders in geen 12 jaren an het Nachtmale des Heeren hadden geweest, en desselfs moeder in al die tijt selfs ook tot Ranum, als ik daer quam prediken, niet in de kercke en de vader ook in geen jaren bij mij ter kercke was geweest, en mij ook in het besonder hadden beledight, en daerbij ginck het gerucht dat sij bij de Papisten nu en dan ter kercke gingen, soodat ik door het

Grafsteen van Rickert Aris op het kerkhof te Ranum. De onderste tekst luidt: Anno 1744, den 4 Marti, is Rickert Aris in het 79ste jaar in Den Heere gerust. Foto: P. Noord (26-10-1999)

weijgeren van zijn kindt te dopen, het daertoe brachte, gelijk mijn ogemerck was, dat hij tot mij quam na soo veel jaren prui-lens, en het met mij wilde inschicken, dat dan op deese conditie en voorwaarden an wilde gaen, dat hij en zijn vrouw soude beloven: dat hij van de Gereformeerde Religie was, als ook zijn vrouw, en daarbij blijven tot het einde van haer leeven, 2 dat sij het kint dat se gedoopt begeerden te hebben, beloofden in die Gereformeerde Religie te sullen opvoeden; 3 datse weder als vooren, als ik tot Ranum quam prediken ter kerck en gehoor van Gods woort soudon moeten komen, sonder merckelijke ver-hinderinge. En met hare nabuiren in vrede trachten te leeven, als wanneer ik haer als litmaten van de Gemeente soude erken-nen, en haer als andere litmaten bezoeken. Het welke sij dan alles aannamen en beloofden te doen in presentie van getuige ten huijse van Drewes Gaijkes tot Ranum, Pinxter-dagh na de middagh, waerop wij na de kerck gingen, en de moeder haer soon selfs ter doop houde.'

Op 7 juni 1722 lezen we echter: 'Bevonde noch groter verwijderinge tusken Jan Jacobs ende Rickart Aris en hare wijven als oijt tevoren, daer geen heelen an is door menschen, en die daer-om niet ten Avontmael gaen.'

En op 3 juni 1725: 'Als dan tijt weeder naderde om het H. Avontmael des Heeren te celebreren, soo deed ik als tevoren min visitatie in beide Gemeentens, (doch ginck het huijs van Rickart Aris voorbij, omdat hij nu seeder den jaere 1720 maer tweemaal met zijn vrouw Brechtie hadden ten Avontmael geweest. En ik alsoo in al die tijt mijn vermaningen en aenmae-ningen tot zijn plicht in deesen fruchteloos hadde gesien. En ook omdat hij mij naast voorgaande in de voorige visitatie in martio, ronduijt hadde verklaerd, dat hij niet ten Avontmael sou

gaen, dat hij sonder een stuckjen broodt en een teugjen wijn wel konde zalig worden, en zijn andere vinnige reeden tot mij meer, deden mij besluiten zijn huijs niet meer aen te doen. Alsoo ook zijn dochter Grietien verklaerde, dat sij niet te Nachtmale soude gaen, soo lang hair Haijt en Mem daer niet angingen. Ik meende te meer reeden te hebben zijn huis voorbij te gaen, alsoo sij beide haer woort en belofte soolemneel in presentie van ledemaeten gedaen (siet op het jaar 1720 booven, het gepasseerde in Drewes Gaijkes huijs) al kort daarna hadden verbrooken, nadatse maer tweemaal an de Tafel des Heeren hadden geweest seeder anno 1720, met questie en met onvrede te maeken.'

Nog eenmaal vinden we de naam van Rickert terug en wel op 9 september 1725, wanneer hij bij de huisbezoeken opnieuw wordt overgeslagen: 'alsoo hij opnieuw kijvage niet alleen hadde aengevangen met zijn vrouw, en dochters teegens zijn overbuirman Jan Freericks, maer selfs het mes teegens hem hadde getrocken, enz.).'

Rickert ligt begraven op het kerkhofje te Ranum. De tekst op zijn grafzerk (zie foto) doet vermoeden dat hij alsnog gelijk heeft gekregen met zijn boude uitspraken van maart 1725:

ANNO 1744. DEN 4 MARTI IS RICKERT ARIS IN HET 79STE JAAR IN DEN HEERE GERUST.

■ W.J. de Boer

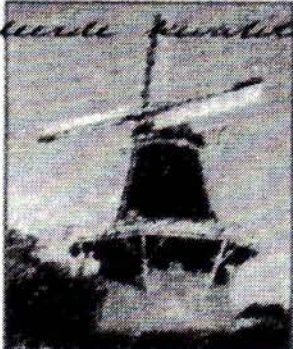
*) De predikant heeft zich hier vergist in het jaartal; dit moet 1594 zijn!

KOEL SERVEREN

"Grunneger"

KRUUD NBITTER

Garandeerde kwaliteit

Trok n oet kruud n, dei vrouger veul in Grunnen veurkwam n

Er gaat niets
boven Groningen

Slijterij Guikema

0595 44 40 32 - Winsum

GEDISTILLEERD

30% Vol

Dese kruid niet in de glashak wergen

e 0,1L

Van de redactie:

Het volgende Infobulletin, Winshem's vijfde jaargang nummer twee, verschijnt in juni 2000.

Kopij kunt u insturen tot uiterlijk
24 april 2000.

Zo mogelijk grote stukken tekst digitaal aanleveren
(op floppy of via e-mail) en bij voorkeur als 'platte'
tekst (zonder opmaakcodes).

U kunt uw teksten natuurlijk ook gewoon geschre-
ven of getypt aanleveren.

Dan zorgt de redactie voor verdere verwerking.
Graag bij elke tekst uw naam en telefoonnummer
vermelden!

Redactieadres:

Erna Bakker Hoofdstraat-W 19
9951 AA Winsum

telefoon: 0595-441671
e-mail: r.bakker@kielzog-ckc.nl

In gesprek met Roelf Hartlief

In 1967 vestigde Roelf Hartlief zich in Winsum, hij kwam uit Eelde en wilde als 27-jarige zelfstandig een slagerij beginnen. "Mijn vader zag er in eerste instantie niets in, hij sprak over leeglopende klei, hetgeen wilde zeggen dat er steeds minder mensen in het Hoogeland kwamen wonen".

Waarom kwam U in Winsum wonen?

Slagerij Harkema wilde zijn bedrijf verhuren. Winsum zou volgens een goede vriend van mij flink gaan groeien; ik zag daar wel wat in. Toen er 4 koeien in de zaak bleken te hangen, zag ik er wel wat in en ben er toen aan de slag gegaan. Mijn vader had intussen de boel ook eens bekeken en was na zijn aanvankelijke aarzeling zeer positief.

Waar haalde U toen het vlees vandaan?

Dat werd elke week bij de boeren in de omgeving gekocht. De aankoop ging gepaard met veel handjeklap, handeltjes gingen soms om een rijksdaalder niet door.

Ook waren er zogenaamde mestboeren. Slager Harkema was zo iemand. Hij had bij Den Anel 3 bunder land (300m²). In het voorjaar kocht hij een stuk of 12 magere beestjes die hij de hele zomer vetmestte. Tegen de herfst als het vee slachtrijp was, gingen die koeien onder het mes. Was ook wel nodig want hij had geen stal. Dat er geen stallen voor alle koeien waren, lag ook aan de basis van de Baistemaarkt. Daar werd vee verhandeld dat zo een onderkomen kreeg.

Welk vee werd er verkocht?

Voorals koeien. De Winsumer veemarkt was vooral een grote regionale koeienmarkt. Er kwamen zelfs veel veehandelaren uit het westen van ons land hier naartoe. Die koeienmarkt wordt vanouds op de derde maandag van oktober gehouden

Veemarkt WINSUM

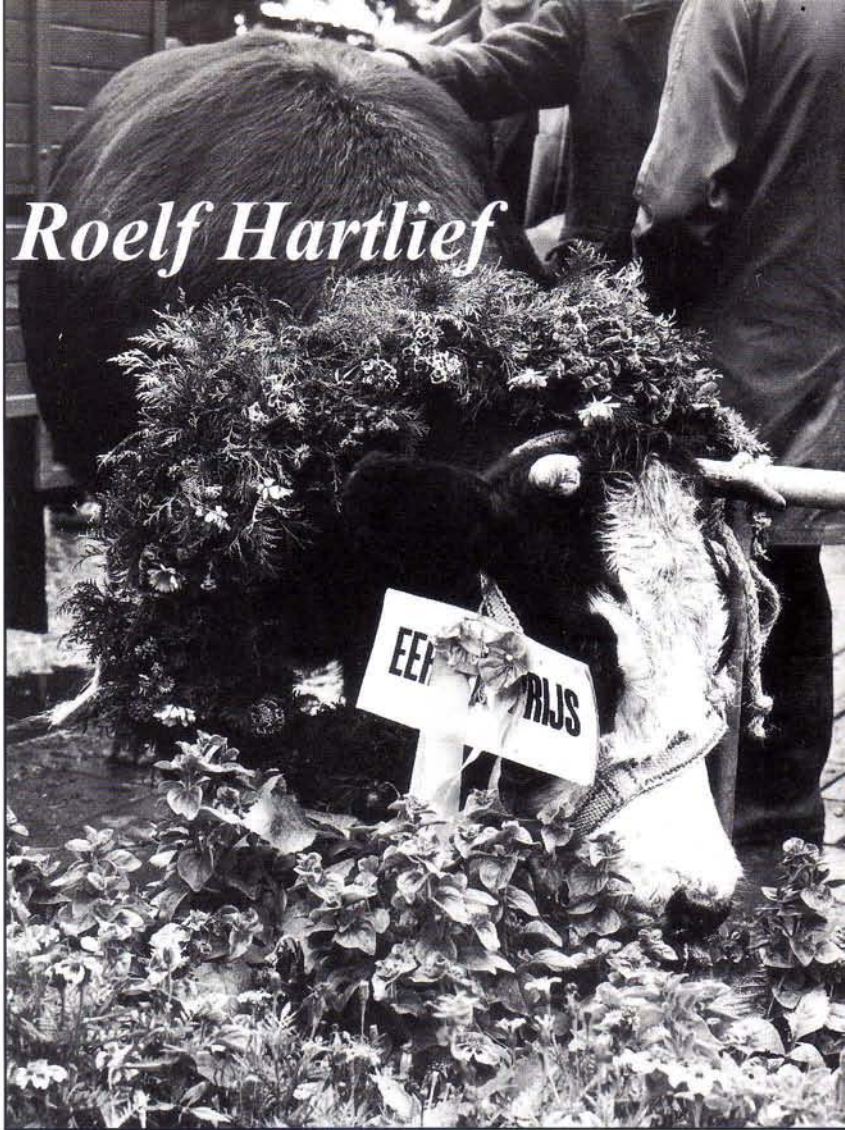
De markt wordt gehouden op 17 October a.s. van 's morgens 7 tot 's middags 3 uur.

Op de markt mogen slechts worden aangevoerd of aanwezig zijn, tuberculose-vrije runderen, waaronder worden verstaan, runderen, waarvoor kan worden getoond een verklaring, afgegeven door of vanwege één der provinciale Gezondheidsdiensten voor Dieren in Nederland, welke volgens de voorschriften van die Dienst geldig is.

De toegangen tot de markt zijn beperkt tot 3, n.l. Hoofdstraat te Winsum (bij postkantoor), Havenstraat en Hoofdstraat te Obergum.

Bij het ter markt komen moet elk dier zijn voorzien zijn van een hoorntouw. Vervoer van vee door de straten van het uitbreidingsplan is de gehele dag verboden.

De Burgemeester van Winsum,
BOSCH.

De eerste prijs slachtvee staat voor slagerij Hartlief 1969

Kocht je daar als slager dan geen vee voor de slacht? Ik meen ooit eens een foto van een koe voor de slagerij te hebben gezien.

Nee, dat is nu juist het verschil tussen slachtvee en gebruiksvee. Dat laatste werd verhandeld op de markt. Voor een slagerij heb je slachtvee nodig. Ik kocht meestal van te voren een mooi beest en stalde dat voor de winkel. Er werd heel wat afgevoeld en bekeken aan zo'n beest. Wie het nauwkeurigst raadde hoeveel slachtvlees er aan dat beest zat, won een rollade.

We verkochten op zo'n markt niet al te best. De boeren kwamen van heinde en verre om te handelen en niet om de te winkelen. Met al die honderden koeien die een hele dag in de straat stonden, lag er heel wat stront. Om die troep niet overal te krijgen, lag in elke winkel oud tapijt of karton op de grond.

Was er nog meer te doen dan vee verhandelen?

Ja, de Baistenmarkt was ook een dag voor de jeugd. De koeien werden aan dikke palen gebonden. De jeugd liep daar overheen te jongleren. Bijna ieder jaar kwam er een gebroken been, arm of enkel voor. Ook was het de dag dat de jeugd er voor het eerst ging roken. Snotapen van 12 jaar zag je met een sigaret rondlopen.

's Avonds was het strontspuiten. De brandweerlieden die het dorp weer schoon moesten zien te krijgen probeerden de uitdiggende jeugd onder te spuiten.

Focke en het geheim van Magnus

Martine Letterie, *Focke en het geheim van Magnus*. Leopold;

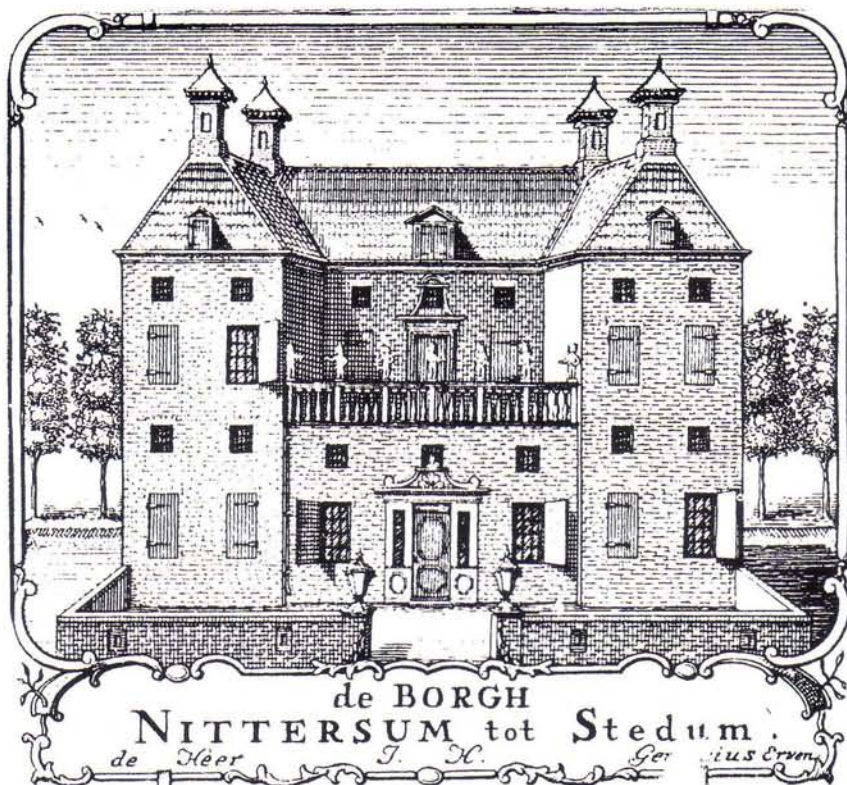
Amsterdam, 1999. 136 p., krt., ISBN 90-258-3992-4.

Infobulletin Winshem

Groningen en Ommelanden fungeren niet vaak als decor van historische romans die zich in de Middeleeuwen afspelen, en al helemaal niet als het gaat om jeugdromans. Bij 'Middeleeuwen' denken kinderen nog altijd in de eerste plaats aan machtige kastelen, jonkvrouwen, ridders te paard en kruistochten, al dan niet in spijkerbroek.

Deze onderdelen van de middeleeuwse samenleving kwam je destijds in onze streken niet of nauwelijks tegen, dus waarom zou je een zich in de Middeleeuwen afspelende jeugdroman in en rond Groningen situëren en niet in Frankrijk of Duitsland, zoals Thea Beckman in haar prachtige verhalen doet? Toch heeft Martine Letterie het aangedurfd voor haar jeugdroman *Groningen en Ommelanden* als decor te nemen. Geen gemakkelijke keuze, want hiermee ontleent zij zichzelf de mogelijkheid om haar verhaal smeug te maken met de stereotype, maar nog steeds tot de jeugdige verbeelding sprekende wereld van kastelen, koningen en kruisridders. Dat er desondanks toch een goedlopende, herkenbare en bovenal spannende historische jeugdroman geschreven kan worden, bewijst Letterie met haar *Focke en het geheim van Magnus*.

De hoofdpersoon van het verhaal is de twaalfjarige Focke, die sinds een paar weken novice (monnik in opleiding) is in het klooster Aduard. Hij is door zijn vader, de Stedumer hoofdeling Eppo van Nittersum, naar dat klooster gestuurd. Eppo vindt Fockes tweelingbroer Eilco veel geschikter om hem te zijner tijd als leider op te volgen, en dat zint Focke maar niets: hij verveelt zich in het klooster. Gelukkig dient zich al snel een avontuur aan. Zijn leermeester stuurt hem met een oudere monnik op pad om de relikwieën van de legendarische Magnus, die als vaandeldrager van de Friezen ooit Rome voor Karel de Grote veroverd zou hebben, op te sporen. Deze zitten verstopt in diverse Groninger en Ommelandse kerken, maar kunnen met behulp van een cryptisch vers gevonden worden. Tot voor kort berustten die relikwieën, symbolen van de Friese vrijheid, in een kerk bij Harlingen, maar omdat de Westerlauwerse Friezen zich hebben onderworpen aan de Hollandse graaf Albrecht van

Borg te Stedum rond 1750

Beieren zijn ze naar de Ommelanden (destijds ook Fries gebied) overgebracht. Ook in de Ommelanden willen nu enkele belangrijke hoofdelingen van de partij der Vetkopers zich aan de Hollanders onderwerpen en de Friese vrijheid opofferen. Daarom is het van belang dat Magnus' relikwieën weer te voorschijn worden gehaald, zodat ze van nut kunnen zijn om de Schieringers te helpen de Vetkopers te verslaan en de Friese vrijheid te beschermen.

Focke en de monnik weten met veel speurzin de verstopte relikwieën van Magnus terug te vinden. Daarbij beleven ze tal van spannende en ook grappige avonturen (zoals een bezoek aan een vriend van de monnik, pastoor in Garmerwolde, met acht kinderen) en worden danig gehinderd door twee geheimzinnige monniken, die hen overal achtervolgen. Magnus' gouden halsband, zijn vaandel, zijn arm en de bezegelde oorkonde van Karel de Grote inspireren de Schieringers, onder aanvoering van Eppo van Nittersum, om de Vetkoper Hayo Wibben vlakbij de kerk van Westeremden te doden en zo het gevaar van een Hollandse overheersing te keren. Focke gruwet van het bloedbad, wil zijn

vader niet meer als hoofdeling opvolgen, verzoent zich met het kloosterleven en mag zelfs met zijn leermeester naar de universiteit van Parijs!

Als jeugdroman is *Focke en het geheim van Magnus* geslaagd te noemen. Martine Letterie heeft onmiskenbaar schrijftalent. Haar dialogen brengen vaart in het verhaal, de gedachtengangen van hoofdpersoon Focke geven het verhaal psychologische diepgang, de sfeertekeningen zijn raak: je ruikt als het ware de paardenstal, de muffe slaapzolder, het overbevolkte steenhuis. Ook aan geheimzinnigheid en spanning ontbreekt het niet: het cryptisch vers waarmee Focke de relikwieën van Magnus moet zien te vinden, de speurtochten in de kerken, de achtervolging door de geheimzinnige monniken ... Het eerste hoofdstuk, 'Inleiding', is een korte uiteenzetting over het Magnusverhaal en de strijd tussen Schieringers en Vetkopers. Mijns inziens doet deze inleiding afbreuk aan het romankarakter en is zij als uitleg vooraf ook onnodig: beter had dit ingepast kunnen worden in het verhaal dat Focke van zijn leermeester hoort over Magnus en de Friese vrijheid (p. 22-24). De berovingsscène (p. 90-91) en Fockes reactie daarop had spannender beschreven kunnen worden en de reden waarom die twee geheimzinnige monniken onze hoofdpersoon en zijn metgezel bij hun speurtocht steeds achtervolgen (p. 128) vind ik nogal onwaarschijnlijk en vergezocht. Deze kleine kritische kanttekeningen doen echter weinig af aan een in mijn ogen uitstekend geschreven verhaal.

Focke en het geheim van Magnus speelt zich af tegen de historische achtergrond van de tijd waarin Westerlauwers Friesland door toedoen van een aantal belangrijke Vetkoperse hoofdelingen zich aan de graaf van Holland had onderworpen en in de Ommelanden hetzelfde dreigde te gebeuren: een aantal hoofdelingen had reeds de Hollandse graaf als heer erkend. Hiertegen rees verzet van de tegenpartij, ook wel 'Schieringers' genoemd (o.a. de Stedumer hoofdeling Eppo (van) Nittersum en de abdijs van Aduard), culminerend in de slag bij Westeremden, waarin de Vetkoperse hoofdeling Hayo Wibben sneuvelde; even later werd een Hollands garnizoen in het Damsterdiep verdrinken. Als Letterie in haar nawoord had geschreven: "Voor dit boek

ben ik uitgegaan van de historische achtergrond van de gebeurtenissen in de laatste jaren van de veertiende eeuw, waarbij ik ter wille van het verhaal de chronologie soms iets heb aangepast", dan was er niets aan de hand geweest: het staat de schrijver van een historische roman vrij om de feiten in dienst te stellen van het verhaal, desnoods daaraan aan te passen, mits dat verhaal geloofwaardig blijft. Maar Letterie schrijft: "Voor dit

boek ben ik zoveel mogelijk uitgegaan van de geschiedenis" (p. 131), waarna ze gaat uitleggen in welke gevallen zij zelf personages of situaties heeft bedacht (bijv. Focke en Eilco) of met de chronologie heeft geschoven (bijv. het bouwjaar van het huis van Evert Wygboldus). Dit wekt de verwachting dat in andere gevallen het historisch kader wel klopt. Maar hoewel globaal gezien het verhaal van Focke goed past in de gebeurtenissen van het einde van de veertiende eeuw, geldt dat niet voor alle details. Letterie laat het geheel zich afspelen in de koude wintermaanden januari en februari 1398 (p. 132), terwijl pas in september 1398 een aantal Ommelander hoofdelingen Albrecht van Beieren huldigt,¹ en de slag bij Westeremden vermoedelijk in juni 1399 plaatsvond.² Ook is het zeer de vraag of destijds in de Ommelanden de partijtwisten al onder de noemer "Schieringers en Vetkopers" gebracht kunnen worden.³ Van Eppo Nittersum is één zoon bekend: deze heette niet Focke of Eilco, maar Andolf of Andeloff.⁴ Hij kan

in dit verhaal best gemist worden (misschien is hij pas rond 1400 geboren), maar aangezien Letterie zich op andere plaatsen in haar nawoord uitgebreid verantwoordt, suggereert zij impliciet op p. 131 dat er van Eppo's nageslacht in het geheel geen namen bekend zijn.

Er zijn nog enkele historische missers. De kloosterkerk van Aduard is geen "kathedraal" (p. 8 e.v.), want het is nooit een bisschoppelijke kerk geweest, en het was, hoe imposant ook, zeker niet "het grootste en rijkst uitgevoerde kerkgebouw in ons land" (p. 134), tenzij met "ons land" de Ommelanden worden bedoeld. Als het Aduarderdiep nog gegraven moet worden (en Letterie laat Fockes metgezel –historisch zeer verantwoord– vertellen dat daarvoor plannen zijn, p. 34), kan van Aduarders natuurlijk nog geen sprake zijn. Ook lijkt het mij sterk dat de toren van de A-kerk al in 1398 een uurwerk had (p. 51) en

Voormalige ziekenzaal van het klooster Aduard (doet tegenwoordig dienst als nederlands-hervormde kerk). Dit gebouw is tussen 1917 en 1928 grondig gerestaureerd. Afbeelding uit 'De stenen letters van Aduard', Raster Reeks 1, Frank Meijer, Omnia Uitgevers, Groningen 1999.

haalt Letterie als zovelen het onuitroeibare cliché van de aan de muur hangende ingebakerde zuigeling van stal (p. 70). De vrijheidsbrief van Karel de Grote lijkt een kattenbelletje in plaats van een prestigieuze oorkonde, hoe vals ook (p. 110), terwijl Jancko Douwama wel als politicus, maar bezwaarlijk als "dichter" betiteld kan worden (p. 132).

Bovengenoemde historische onjuistheden of ongerijmdheden (die de schrijfster deels had kunnen ondervangen door niet te beweren dat zij een maximale historische accuratesse nastreeft) worden echter meer dan gecompenseerd door de uitstekende sfeerschetsen en de helder beschreven gedachten van Focke, waardoor de jeugdige lezer zich goed kan verplaatsen in de wereld van een twaalfjarige jongen in de late Middeleeuwen. Een aardig aspect aan *Focke en het geheim van Magnus* is dat de meeste in het boek beschreven kerken er nog steeds ongeveer zo bijstaan als in 1398: alleen de abdijkerk van Aduard is verdwenen en de A-kerk in Groningen is drastisch verbouwd (wat bij de uitleg op p. 135 niet vermeld wordt). Hopelijk zet dit boek van Martine Letterie de jonge (en ook oudere) lezers aan deze kerken eens op te zoeken, met in het achterhoofd de gedachte "Focke is hier ook geweest!" Zo zou *Focke en het geheim van Magnus* op een leuke manier de belangstelling voor de streekgeschiedenis bij de schooljeugd kunnen stimuleren.

■ Anton Rinzema

1. *Oorkondenboek van Groningen en Drente*, ed. P.J.Blok e.a. (2 dln., Groningen, 1896-1899), nrs. 995-1000.
2. A. Janse, *Grenzen aan de macht. De Friese oorlog van de graven van Holland omstreeks 1400* (Den Haag, 1993), p. 157.
3. R.H. Alma, 'Hekerens en Bronkhorsten in Groningen' in: D.E.H. de Boer e.a., red. *Het Noorden in het midden. Opstellen over de geschiedenis van de Noord-Nederlandse ghewesten in Middeleeuwen en Nieuwe Tijd* (Assen, 1998), p. 19-21.
4. W.J. Formsma e.a., *De Ommelanden Borgen en Steenhuizen* (Assen, 1973), p. 378; Alma, 'Hekerens en Bronkhorsten', p. 25.

Kniepertjes

Een recept uit

'Povvert Pankouk Pierewaai',

Groninger Kost.

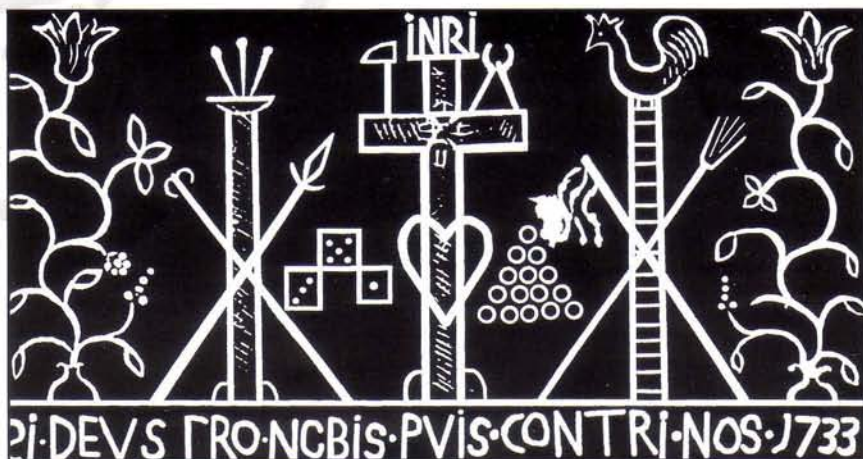
Uitgave: Streekhistorisch

Centrum Stadskanaal.

500 g tarwebloem
pond boter
400 g witte basterdsuiker
3 eieren
1 pakje vanillesuiker

Doe alle bestanddelen in een kom en kneed het geheel tot een smeugige deegbal. Draai hiervan kleine balletjes en bak er op een ingevet ijzer wafeltjes van.

Kniepertjes zijn net als Nijjaarsrollechies typische nieuwjaarskoekjes.

Deze tekening van een Nederlands wafelijzer (1733), met heidense en christelijke symbolen, is een laat voorbeeld van de bizarre vermenging van de christelijke, Nooroeuropese en oude religies die in afgelegen landelijke gebieden bestonden. (Overgenomen uit: *Het geheim van Sinterklaas en de Kerstman*, p. 21, Tony van Renterghem, Kosmos-Z&K Uitgevers Utrecht/ Antwerpen, 1996)

Nieuw verschenen boeken

Titel: *Vluchtelingen en krijgsgevangenen in Nederland tijdens de Eerste Wereldoorlog*

Auteur: Drs. Evelijn de Roodt

Uitgever: Europese Bibliotheek b.v. Zaltbommel

Nummer: ISBN 90 288 1426 4

Prijs: Circa f 49,- (368 pagina's)

Titel: *Over de toukomst van de Grönneger taal*

Auteur: Haarm Dick

Uitgever: Haan - Bedum

Nummer: ISBN 90 71 372 138

Prijs: f 7,50 (16 pagina's)

Titel: *Stadstaat Groningen*

Auteur: Meindert Schroor

Uitgever: Regio-Project Uitgevers Groningen

Inhoud: Beschrijft de stadsrechten en de ontwikkeling van de buitenbezittingen tussen 1612 en 2000 en vormt de prelude op de beëindiging van de aloude stadsmeier-rechten.

Titel: *De Korrewegwijk en De Hoogte*

Auteur: Beno Hofman, stadshistoricus

Uitgever: FBP Leeuwarden

Nummer: ISBN 90 330 1531 9

Prijs: f 39,50

Inhoud: Beeldverhaal van een Groninger stadsdeel.

Titel: *Roode Weeshuis*

Auteur: Paul Holthuis

Uitgever: Regio-Project Uitgevers Groningen

Inhoud: Vermeldt alle kinderen die in het Roode Weeshuis in de stad Groningen -opgericht 1599- hebben gewoond, met hun familierelaties. (Interessant voor genealogen!)

Titel: *Nieuwe Groninger Encyclopedie*

Auteur: Meer dan honderd auteurs uit vele disciplines

Uitgever: Regio-Project Uitgevers Groningen

Prijs: f 279,95 (ruim 100 pagina's, 600 illustraties)

Inhoud: Driedeling standaardwerk met ruim 5000 trefwoorden, hét naslagwerk voor cultuur, geschiedenis, geografie en kunst van de provincie Groningen.

Titel: *Van Groningen tot Oekraïne*

Auteur: Jaap Ekhart

Uitgever: Profiel Bedum

Prijs: f 39,50

Inhoud: Verslag van een speurtocht naar de tien buitenlandse fabrieken van Willem Albert Scholten.

Titel: *Gereguleerde golven*

Auteur: Mr. Watze J. de Vries

Inhoud: Bevat een overzicht van de ontwikkeling van het zijk- en dijkwezen vanaf de Middeleeuwen in de provincie Groningen.

Titel: *Wij zijn van de Brake, bijdrage aan een familie-legende*

Auteurs: Herman en Nettie van de Brake

Uitgever: 1999 VandeBrake Producties Texel, Dijk 7, 1797 AA Den Hoorn, Texel (telefoon 0222-319688)

Agenda voor de periode van maart t/m juni 2000

Zaterdag 15 april

Excursie naar de kerken van Winsum en Obergum onder leiding van B. Raangs, restauratiedeskundige, en E. van der Werff, historicus.

Aanvang: 13.30 uur.

Plaats: NH. Kerk te Winsum.

Toegang: leden gratis; niet-leden f 5,-.

Vrijdag 12 mei

Om 16.00 uur: opening expositie 'Een kijkje in de keuken van vroeger. Recente archeologische vondsten in en rond Winsum'.

Periode: Van 12 mei t/m 28 juli 2000.

Plaats: De Blauwe Schuit (voormalige 'Groene School'), Warfstraat 1, Winsum.

Openingstijden: maandag t/m vrijdag van 8.30 tot 22.30 uur.

Toegang: gratis.

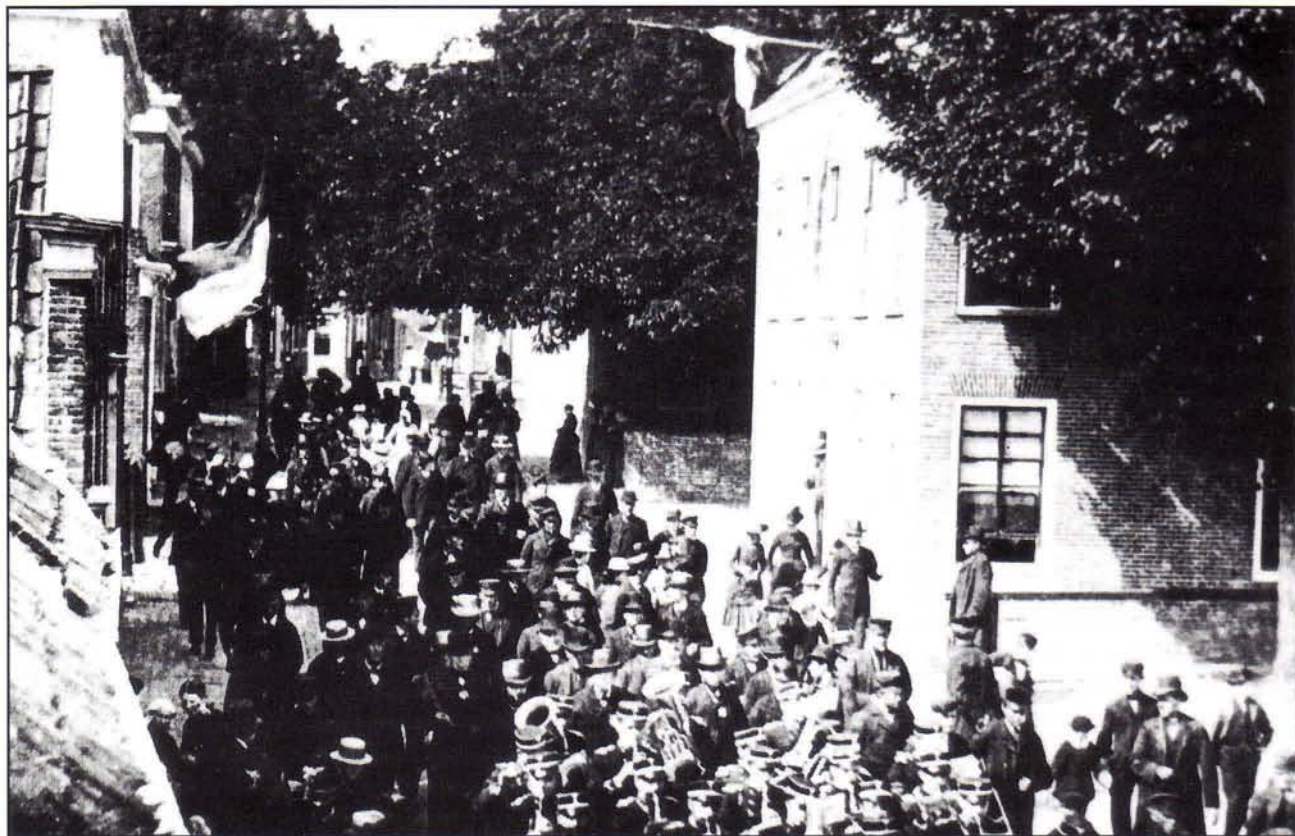
Dinsdag 23 mei

Jaarvergadering en lezing door Prof.dr. S. Reker over streektaal.

Aanvang: 20.00 uur.

Plaats: Zalencentrum De Hoogte, Kerkpad 8, Obergum.

Toegang: gratis.

Op 25 en 26 juni 1904 werd de 100ste harddraverij in Winsum gehouden. Op de foto, genomen in de Hoofdstraat-W ter hoogte van café De Valk (hoek Kerkstraat) ziet men het publiek naar de drafbaan gaan. Voorop de stafmuziek van het eerste Regiment der Infanterie te Assen. De festiviteiten werden besloten met een groot vuurwerk.

Harddraverij met paarden in Winsum

Groningers zijn paardenliefhebbers; dat is altijd al zo geweest. Dat blijkt niet alleen uit de paardensymbolen van tal van windwijzers op boerderijen en torens, maar ook langs en op de drafbanen. Het aantal harddraverijen met paarden in de provincie is de laatste jaren sterk afgenomen. Jaren terug had vrijwel ieder dorp van enige allure een dergelijk paardenevenement.

Ook Winsum heeft vele jaren achtereen harddraverijen gekend. In het jaar 1804 werd daar voor het eerst een kortebaandraverij gehouden. De laatste vond plaats in 1930. Eens per jaar op een zaterdag en zondag in juni was het groot feest in Winsum-Obergum. Hoogtepunt daarbij was de harddraverij op de zaterdagmiddag, georganiseerd door de Harddraverijvereniging Winsum-Obergum. Deze draverij werd gehouden in een deel van de

Hoofdstraat-Winsum en de weg door Bellingeweer. De baan had een lengte van ongeveer 280 meter en het publiek stond op de landerijen aan weerskanten van de baan. Er was daar toen nog geen sprake van bebouwing. Op het feestterrein stond een grote tent. Het 'buffet' in de tent werd verpacht; in 1883 aan de heer J. Siebers, koffiehuishouder in de Folkingestraat te Groningen voor de som van vierhonderd en negen gulden. De pachter moest aan een aantal voorwaarden voldoen. Zo moest hij bijvoorbeeld de harddraverijcommissie 'één anker goeden wijn leveren à f 1,- de flesch' (een anker wijn 38,8 liter). Een andere voorwaarde was dat de pachter de feesttent moest versieren met minstens twintig vlaggen en verder moest hij zorgen voor genummerde bedienden.

Per jaar was er verschil in soort draverij. Wij noemen hier enkele uit de vorige eeuw.

- 1882: harddraverij met paard en Chais (prijzen van 500, 100, en 50 gulden).
- 1885: harddraverij met paarden, gespannen voor tweewielige rijtuigen. Voor de winnende pikeur is er een gouden medaille beschikbaar.
- 1886 en volgende jaren: harddraverij met paarden onder den man of ingespannen voor sulky of sjees naar keuze.

1805-1897. WINSUM-OBERGUM.

ZATERSDAG 26 JUNI 1897:

HARDDRAVERIJ VAN PAARDEN,

onder den Man of voor Sulky, naar keuze.

Prijs f 400. Premiën f 150, f 60 en f 40.

Totalisator aan de baan.

Lengte der baan 282 Meter.

Zondag 27 Juni, 's nam. 3¹/₂-5¹/₂ uur:

Concert op het Schoolplein door het Muziekgezelschap „TRITON”,

Directeur de heer I. WESTERDIJK.

's Avonds 7¹/₂ uur:

Groot Concert en Café Chantant in de Feesttent,
met medewerking van 3 Dames en 1 Holl. Karakterkomeek,

onder directie van den heer C. MÜLLER, Kapelmeester van het 2de corps
d.d. Schutterij te Groningen.

LIJST DER HARDDRAVERS.

Omloop.	No.	EIGENAAR.	WOONPLAATS.	OMSCHRIJVING DER PAARDEN.	PIKEURS.
	1.	F. C. HEMMES.	Amsterdam.	Zw. Ruin, Wilhelm III	J. G. MATZE.
	2.	E. B. BINDERVOET.	Zuidhorn.	Sch. mer., prinses Olga.	J. DE BOER.
	3.	G. VAN ZIJL.	Sauwerd.	Sch. ruin, Krylaty II.	P. AERS.
	4.	P. SORMANI.	Haren.	Sch. Hengst, Murza.	S. WITTEVEEN.
	5.	R. HEMMES.	Haren.	Sch. Mer., Wilhelmina.	A. SIDÉRIUS.
	6.	STAL TRIO.	Soest.	Sch. Ruin, Rejected.	P. SCHÖNROCK.
	7.	G. DE ROO.	Obergum.	Sch. ruin, Immerzu.	EIGENAAR.
	8.	C. F. REILINGH.	Groningen.	Am. d. br. Hengst, Redseer.	J. ENSING.
	9.	H. K. GLAS Jz.	Loppersum.	R. sch. ruin, Cesar.	J. DE BOER.
	10.	STAL UNITAS.	Koudekerk. a. d. Rijn.	Am. Vosmer. Moquette.	B. SCHIPPERS.
	11.	STAL JAN STEEN.	den Haag.	Vosbl. mer., Angeline.	A. V. D. AKKER.
	12.	STAL TRIO.	Soest.	Zw. Hengst, Sador.	P. SCHÖNROCK.
	13.	H. DE VRIEZE.	Wildervank.	Zw. Merrie, Nobel.	S. HETTINGA.

Op de daaropvolgende zondag waren er andere festiviteiten. Dat blijkt onder meer uit nog aanwezige programma's, waarop naast het feestprogramma een lijst van de harddravers met de namen van de eigenaars en pikeurs was afgedrukt. Enkele voorbeelden uit programma's van de vorige eeuw: In 1886 werd er een 'Groot Concert' in de feesttent met 'Komische operetten' gegeven en op zondagmiddag 23 juni 1889 was er een 'concert op Aanleg bij Obergum door het tweede korps van de Schutterij te Groningen, onder leiding van den heer Johs. D. Kok'. 's Avonds gaf hetzelfde korps een concert in de feesttent, afgewisseld met voordracht door de Hollandse karakterkomeek De Haas. In 1902 werd de muziek verzorgd door de Stafmuziek van het Eerste Regiment Infanterie te Assen, onder leiding van kapelmeester Bicknese. Tijdens een keuring van tuigpaarden op zondag 29 juni 1902 musiceerde het Winsumer muziekgezelschap Triton bij de baan en 's avonds was er in de feesttent een 'Grote Voorstelling door het Nederlandsch Specialiteitsgezelschap', onder directie van 'Société Anonime Theatrale Artistique te Amsterdam.

Op 25 en 26 juni 1904 werd de honderdste jaarlijkse harddraverij gevierd. Die zaterdag was er van twaalf tot half twee 's middags een matinee bij 't Hotel Alderts, dat gegeven werd door de Stafmuziek van het eerste Regiment der Infanterie te Assen. Om half drie ging de harddraverij van start. De prijzen waren 500, 200, 150 en 50 gulden. Met de muziek voorop ging het publiek door de Hoofdstraat naar de drafbaan. 's Avonds gaf hetzelfde muziekkorps nog een concert in de feesttent. De zaterdag werd 's avonds om half elf met vuurwerk afgesloten. Het laatste onderdeel van het vuurwerk bestond uit een decoratie met de woorden 'Harddraverij Winsum-Obergum 1804-1904', geflankeerd door mozaïkvuur met gekleurde rosetten. De volgende dag, zondag, ging er een grote optocht door Winsum en Obergum. Het onderwerp daarvan was 'De intocht van George van Lalaing, Graaf van Rennenberg, Baron van Ville, Stadhouder en Kaptein-Generaal van Friesland, Overijssel, Groningen, De Ommelanden, Drenthe, Lingen enz. te Winsum op den 11 Juni 1579, ter teekening van het Verdrag met de Friesche Ommelanden tusschen Eems en de Lauwers'. De route door de dorpen was als volgt. Bellingeweer, Hoofdstraat, Stationsweg, Spoorlijn, Achteromweg Winsum, Kerkstraat, Hoofdstraat, halt bij de Gouden Karper (logement Hofman), over de Boog, door de Molengang, Hoofdstraat-Winsum naar de feesttent tot Bellingeweer. Het feest werd zondagavond in de feesttent afgesloten met een optreden van een groot Variété- en Operettegezelschap onder directie van Henri Ter Hall. Ter gelegenheid van het eeuwfeest van de Harddraverijvereniging Winsum-Obergum maakte deze Henri Ter Hall het bij dit artikel afgebeelde hulde-

lied. In 1930 werd tot burgemeester van Winsum benoemd de heer J.J.G. Boot. Dit betekende het einde van een tijdperk van burgemeesters van liberale signatuur. Winsum kreeg voor het eerst een rechts burgemeester van AR-huize (Anti Revolutionair). Het eerste conflict van de nieuwe burgemeester met de raad kwam al in de raadsvergadering van 23 maart 1931. Aan de orde kwam een adres van de Vereniging voor Volksvermaken te Winsum-Obergum. In dat adres wenste het bestuur van deze vereniging onder de aandacht van de raad te brengen 'dat op hun verzoek een Harddraverij met daaraan verbonden kermis te mogen houden op Zondag 14 juni 1931, de burgemeester afwij-

zend heeft beschikt; deze weigering niet in overeenstemming is te brengen met de gevoelens van het grootste deel der ingezetenen van Winsum' en daarom verzocht gemeld bestuur de raad 'Uwe afkeuring hierop kenbaar te doen maken en nochtans te willen bevorderen dat de Harddraverij ouder-gewoonte doorgang kan vinden'. De raad discussieerde uitvoerig over dit verzoek. Men wees erop dat de harddraverij met kermis meer dan 125 jaar in Winsum had plaatsgevonden, 'traditioneel en vele jaren de trots van ons dorp'. Van 'linkse' zijde werd een motie ingediend, waarin de burgemeester beleefd doch dringend werd uitgenodigd, zijn weigering op 't verzoek van de vereniging in te trekken en alsnog de gevraagde toestemming te verlenen. De 'rechtse' raadsleden namen het op voor de burgemeester. Het uiteindelijke resultaat was dat het besluit van de burgemeester gehandhaafd bleef. De burgemeester verduidelijkte de rechtmatigheid van zijn optreden. De belangrijkste grond van weigering was het uitgangspunt van zondagsrust. De motie kwam niet in stemming. Het gevolg van het besluit van de burgemeester was dat het bestuur van de organiserende vereniging in zijn geheel aftrad. Daarmee kwam een einde aan de jaarlijkse traditionele harddraverij in Winsum.

■ P. Noord

Bronnen: gemeentearchief Winsum; 'Van rustig dorp naar dynamische centrumgemeente'.

Herberg De Gouden Karper, één van de oudste horecabedrijven van Noord-Nederland, ademt nog steeds de sfeer van weleer. U kunt smakelijk en gevarieerd eten in ons eetcafé, welke 7 dagen per week geopend is, of als u er echt een avondje uit van wenst te maken, in ons comfortabel à la carte restaurant.

Van donderdag t/m zondag kunt u genieten van onze bijzondere keuken.

Herberg De Gouden Karper, waar de gast nog koning is.

Herberg De Gouden Karper

Hoofdstraat W5
9951 AA Winsum
Tel. (0595)44 14 26

Deze serie rond het verenigingsleven in Winsum opende in september 1999 met een artikel over het 111-jaar oude muziekgezelschap Triton en in december 1999 volgde de 134-jaar oude Winsumer IJclub. Bij wijze van uitzondering nemen we in dit eerste nummer van Winshem in het nieuwe millennium een jonge 'club' onder de loep, en wel jeugdsoos 'De Pluu'. Want: wie de jeugd heeft, heeft de toekomst en ook een historische vereniging kan niet zonder een gezonde blik vooruit. Natuurlijk kent ook het jeugd- en jongerenwerk een langere geschiedenis.

Jeugdsoos De Pluu over de drempel van 2000

De wortels van de huidige jeugdcultuur voeren terug naar de typisch Nederlandse verzuilingscultuur van het begin van de twintigste eeuw. De rock-'n-roll-rage van de jaren vijftig en de provobeweging van 1965 luiden een nieuw tijdperk in, waarbij de jeugdcultuur zich een geheel eigen plek verwerft en zelforganisatie het toverwoord wordt. Ook De Pluu verwerft zich een eigen plek en, gevestigd in een historisch pand aan het Winsumerdiep, weet de club met ups (springtij onder de Groninger bands) en downs (een vergeten regenverzekering) het hoofd boven water, de burens te vriend (ups en downs) en de bezoekers tevreden te houden.

Een historisch moment op een historische plek

Op 1 januari 2000 om 00.00 uur precies is het stil in De Pluu. Chris Beuermann heeft bardienst, hij is er alleen. De klok slaat twaalf en er gebeurt niets bijzonders. Er liggen wel zaklantaarns klaar voor als de stroom uitvalt en er zijn extra kaarsen aangeschaft, maar alles gaat gewoon door. Het is ook opvallend stil

Jeugdsoos De Pluu krijgt aanvankelijk onderdak in een ruimte achter de huidige bibliotheek aan het dorpsplein van Winsum en opent daar op 1 januari 1978 de deuren. Twee jaar later verhuist de soos naar het huidige pand aan het Winsumerdiep.

op straat. Pas rond half drie komt de loop er goed in en dan is er in De Pluu al lang extra hulpkracht aanwezig. Er is nog een tweede 'millennium'-bar ingericht in het kantoor. Alles loopt gesmeerd, gewoon een leuk nieuwjaarsfeest, geen gekke dingen, geen extra schade. Zelfs het poezenhok achter De Pluu blijft ongedeerd. "Het zijn goeie jongens van De Pluu", zegt poezenvrouw Rie van café The Corner, die in Winsum de zwervkatten verzorgt. Het Pluu-pand was lange tijd onderdeel van Hotel De Gouden Karper, een historische plek in Winsum. Naar verluid was Marnix van Sint-Aldegonde er te gast (1578), noordwaarts gekomen in verband met de twisten tussen stad en ommeland en ook wel genoemd als dichter van het Wilhelmus (?). Volgens de monumentomschrijving van 1988 is het huidige pand Hoofdstraat-W '1-3-5' een in aanleg vermoedelijk zeventiende eeuws huis, dat negentiende eeuws aandoet dankzij de witte bepleistering en T-vensters. Volgens de minuutkaart van 1828 wordt het bewoond door koopman W.A. Borgman en kas-telein H.L. Stoit, aan het begin van de twintigste eeuw heet het

'logement Hofman' en ten tijde van de Tweede Wereldoorlog is het eigendom van F. Wijk-Zwaagman. In 1978 komt het gedeelte Hoofdstraat-W 3 in bezit van de gemeente Winsum en in '79 vindt een grondige verbouwing plaats, dan komen de Pluu-gangers .. ook met een eigen verhaal en achtergrond.

De toon wordt gezet

Rond 1900 zijn er in Nederland verschillende christelijke, socialistische en vrije jeugdbewegingen, idealistisch getint en veelal gekant tegen gevestigde normen en opvattingen. De bloeitijd van de jeugdbeweging ligt in de twintiger jaren. Dan treedt verpolitisering op en na de Tweede Wereldoorlog raakt de georganiseerde jeugdbeweging in verval. De provobeweging uit 1965 luidt in Nederland definitief een nieuwe fase in. Jozef Vos zegt hierover in zijn boek 'Democratisering van de schoonheid' (1): Ongetwijfeld mag men bij dit tijdsgewricht spreken van een cultuurhistorische breuk, al dient men daarbij wel aan te tekenen dat deze breuk op de langere termijn beschouwd misschien wat minder abrupt, ingrijpend en totaal zou kunnen zijn dan soms wordt voorgesteld. In de economie gelden tot op heden de wetten van de kapitalistische, ondernemingswijze productie, de politiek is nog steeds gebaseerd op de parlementaire democratie, en in het maatschappelijk leven is de positie van de middengroepen nog altijd dominant. De jaren zestig zijn nog maar recent toegevoegd aan het verleden, in de zin dat vakhistorici zich inmiddels hebben gewaagd aan de studie van hun geschiedkundige betekenis. .. Eén van die historici is Hans Blom en volgens Blom heeft de vernieuwingsbeweging van de jaren zestig vooral geleid tot verregaande ontzuiling van de samenleving en tot een sterk toegenomen individuele ontplooiing in het patroon van normen en waarden. (2)

De oprichters van jeugdsoos De Pluu groeien op in de roerige zestiger jaren. Midden jaren zeventig komen de eerste initiatieven. Medewerkster Ingeborg Struyk van het Regionaal Jeugd- en Jongerenwerk te Warffum (belast met de begeleiding van 28 jeugdsozen in noord-Groningen) zegt over De Pluu: "In Groningen zijn de jeugdsozen heel zelfstandig. Er is een traditie van zelforganisatie, zo hebben ze het altijd gedaan. De jeugdsozen hier hebben bijvoorbeeld ook geen eigen jongerenwerker tot hun beschikking. Alles draait op de vrijwilligers en daar zijn ze terecht een beetje trots op. Wat opvalt aan De Pluu, is dat er altijd veel aandacht is geweest voor het culturele element. De organisatie van Pluupop en Parapop is daar zo'n voorbeeld van en als wij komen met werkvormen als een rollenspel, dan zijn ze daar bij De Pluu vaak meteen voor te vinden. Vooral in de beginjaren heerste er een echte Pluu-cultuur. Mensen bleven er heel lang bij en je had van die echte Pluu-families, waarbij je in de loop van de tijd alle broers en zussen uit een familie de revue zag passeren. Nu gaan de wisselingen wel wat sneller. Dat heeft

Het Nieuwsblad van het Noorden meldt op 28 juni 1980: Reddingsplan in de maak, **Pluupop moet blijven**. De bijbehorende foto toont vier van de acht Pluupoporganisatoren, v.l.n.r. Jeff van Lingen, Joost Regtien, Linda Meerbeek en Jan Kuipers.

als nadeel dat de organisatiestructuur wat minder hecht is, maar een voordeel is wel dat De Pluu voor een bredere groep toegankelijk is."

Een eigen cultuur, een eigen dak

In de zeventiger jaren is het café in de Havenstraat (nu Chinees restaurant Golden House) een plaats waar de jeugd elkaar ontmoet. Wisselende groepen jongeren, soms vanuit de voetbalclub, soms vanuit de zwemclub nemen het initiatief om iets voor de leeftijdgenoten te organiseren, maar van georganiseerd jeugdvertier is er dan nog geen sprake. In 1976 geeft het gemeentebestuur opdracht aan de Provinciale Jeugdraad om onderzoek te doen naar de vrijetijdsbesteding van jongeren en in '77 wordt er een gemeentelijke commissie ingesteld omdat er volgens de enquête behoefte is aan een jeugdsociëteit. Er komt een subsidie van f 2200,- vrij en de jeugd krijgt de beschikking over de voormalige peuterspeelzaal achter de bibliotheek. Tijdens een open avond op 14 oktober wordt er gesproken over doel en structuur. Er komt een voorlopig bestuur en op 1 januari 1978 gaan de deuren open. In de notulen van 15 februari staan de eerste ideeën: vruchtensappen en snoep verkopen, asbakken zelf maken van klei en een pot met koekjes op de bar. In het voorjaar wordt er een fietsdag naar Amersfoort georganiseerd om een tafeltennistafel op te halen. Helaas blijkt de ruimte van de peuterspeelzaal te klein voor de plannen van het bestuur. Op 25 oktober meldt het Nieuwsblad de gemeentelijke aankoop van een deel van café De Gouden Karper, waarin zowel jeugdsoos De Pluu als de bejaardensoos worden ondergebracht. Met de aankoop en verbouw is een bedrag van f 347.000 gemoeid én, zo stelt men: Met de aankoop is de garantie aanwezig dat het zo karakteristieke pand van De Gouden Karper behouden blijft. Met het oog op de aanstaande verhuizing wordt er op 5 maart 1979 een officiële stichting in het leven geroepen. (Doel: het verzorgen van het jongerenwerk in de gemeente Winsum voor

jongeren vanaf twaalf jaar. Comparanten: Jeff van Lingen, student, en Harry Kraaij, drukker.) Kort daarop meent het Pluu-bestuur eigenlijk geen behoefte meer te hebben aan de inmen-ging van een jongerenwerker. (Het jeugdwerk wordt tot 1990 provinciaal georganiseerd met ambulante jongerenwerkers van-uit het DOG, Dienstverlenend Orgaan Groningen, later stichting Probe.) De bestuursleden van De Pluu spreken heldere taal: Waar hebben we Rien voor nodig? Voor de nieuwe ruimte waar-schijnlijk .. hij praat veel maar doet en zegt weinig, is te vaag, komt op zijsporen terecht, stoort het verloop van de vergadering .. we kunnen het alleen wel af ..

In de zomer van 1979 wordt een eerste popfestival georgani-seerd en een jaar later verhuist De Pluu naar het pand aan het Winsumerdiep. De officiële opening vindt plaats op 27 decem-ber 1980. Het activiteitenplan voor '82 meldt, naast een maan-delijkse popgroep in de gymzaal, film en een live band in De Pluu, ook open avonden voor 12- tot 16-jarigen, de mogelijk-heid voor toneel, cabaret en een knutselgroep, infoavonden over actuele onderwerpen en in de vakantie een themawEEK, film voor de kinderen en activiteiten als zeefdrukken en fotografie. Maar het is niet alles 'pais en vree', aldus de notulen van 28 maart '84: Zaterdagavond boel vernield. Bejaardensoos kapot. Politie bellen. Op 11 april kondigen de notulen een vredesplat-form met actieweek aan, maar bij 25 april staat vermeld: Geen politieke propaganda in de soos. Er is meer te doen over waar-den en normen. Zo melden de notulen van 23 juli '86 klachten over strippoker en in 'De Soosjolooch', de donateurkrant van De Pluu, vragen twee meisjes zich af hoe ver het nu eigenlijk mag gaan met de vrijages op de 'nieuwe' bank in de soos. Natuurlijk zijn er van tijd tot tijd ook klachten van omwonenden over geluidsoverlast. Maar goede isolatie is duur en de gemeentelijke poging om in het pand een goed geoutilleerd 'vestzaktheater' te realiseren mislukt. Met wisselend succes worden de problemen opgelost en op 31 januari '87 is het tijd om om te kijken. Dan viert jeugdsoos De Pluu in de vorm van een zelfgemaakte revue het tienjarig bestaan.

Popmuziek in De Pluu

Henk de Vink, vrijwilliger en organisator van het eerste uur:

In de eerste jaren van De Pluu was het organiseren van popcon-certen de voornaamste activiteit. Popmuziek werd door ons toen gezien als belangrijkste uiting van 'onze' jongerencultuur. En voor ons gevoel vonden alle jongeren dezelfde muziek leuk. Er was één keer per maand een 'groot' concert in de gymzaal aan de Schouwerzijlsterweg en daaraan werd veel tijd besteed. Toen de 'grote' concerten goed liepen, kwam daarnaast één keer per maand een 'klein' concert in De Pluu zelf. In die jaren was er sprake van het 'Groninger Springtij' en bijna alle goede bands waren Groninger bands, dus onze buurtbandjes. Niet duur en zeer bekend. Toen ons in 1979 door het Nut werd gevraagd iets voor jeugd en jongeren te organiseren was een popconcert een logisch gevolg. Dit was de eerste Pluupop waar de op dat moment beste Nederlandse (Groninger) bands speel-den: White Honey, Herman Brood en Phoney and the Hardcore. In 1980 hebben we zonder financiële back-up een tweede Pop-concert georganiseerd, ditmaal met internationaal bekende bands zoals Fisher-Z, Urban Heroes en de Sinceros. Bij grote concerten moest toen een deel van de gage vooraf betaald wor-den en daarom hadden we geld geleend bij de gemeente. Maar door regen en een niet goed afgesloten regenverzekering vielen de inkomsten tegen en konden we de gemeente niet terug beta-len. Om de schuld te kunnen vereffenen, hebben we toen op een aantal zaterdagen met z'n allen de gemeentelijke sportparken geschoffeld. Hiervoor stond een budget dat ongeveer even groot was als onze schuld aan de gemeente. Dus dat was ook weer opgelost.

Het jaar daarna, we zitten nu in 1981, is er samen met andere jeugdsozen (de Eagle, de Sjelter en de Houpe) een stichting Pluupop opgericht. Stichting Pluupop heeft vervolgens de derde en laatste Pluupop georganiseerd, met bands als Tigers of Pan Tang, Bodine en de Dexys Midnight Runners. Als hoofdact was Elvis Costello gecontracteerd, maar die zei een week van tevo-ren af wegens ziekte (?).

Omdat we dit via het radioprogramma 'Betonuur' van Hanneke Kappen voor het concert bekend hadden gemaakt, we waren veel te eerlijk, viel de publieke belangstelling zwaar tegen. Er waren zelfs mensen die hun geld terug wilden hebben. Weer zaten we met een tekort, nu zo'n 24.000 gulden. En geen gemeente of vereniging die ons tekort wilde dekken. Dus stichting Pluupop was een stichting met schul-den. Nog jarenlang hebben leveranciers gepro-beerd de schulden van Pluupop op De Pluu te verhalen maar dat is niet gelukt. Na het laatste Pluupop-'debacle' zijn we nog een paar jaar op de oude voet doorgegaan met het organiseren van popconcerten, maar de bands werden duurder en het publiek werd veeleisender. Onze locatie de gymzaal, kon qua faciliteiten en akoestiek niet meer meedoen. In het kader van 'Jongeren bou-wen voor Jongeren' konden we een behoorlijke subsidie binnenhalen en met dit geld is de gym-zaal aangepast. We hebben zelf het grootste deel

Het huidige pand van Jeugdsoos De Pluu aan het Winsumerdiep, gezien vanaf de boogbrug, okto-ber 1993.

van de aanpassingen gedaan. En we hebben een aparte concertstichting, stichting Parapodium, in het leven geroepen. Toen hebben we voor Parapodium bij Stichting Popmuziek Nederland de status van kernpodium bevochten. Dit op basis van de aansprekende popactiviteiten van de Pluu. Dit betekende dat we op ieder 'groot' concert gesubsidieerd werden. Dus konden we weer de grote, duurder geworden, Nederlandse acts binnenhalen en dat deden we dan ook. Maar na een jaar of twee begon de publieke belangstelling af te nemen en de vaste groep vrijwilligers, die jarenlang samen De Pluu, de gymzaal en Parapodium hadden bemenst, begonnen krap in de tijd te zitten, sommigen kregen werk en anderen gingen een opleiding volgen. En aangezien het goed organiseren van concerten veel tijd kost, werd dat steeds lastiger.

Toen Stichting Popmuziek Nederland moest bezuinigen en Parapodium buiten de boot viel, was dat voor ons het moment om te stoppen met het organiseren van popconcerten. Vanuit De Pluu zijn er pogingen gedaan om weer regelmatig popconcerten in de gymzaal te organiseren, maar tot nu toe is het bij incidentele concerten gebleven. Zelf heb ik niet het idee dat het ooit nog weer gaat lukken om regelmatig popconcerten van behoorlijk niveau te organiseren. Je hebt een gemotiveerde groep vrijwilligers nodig met een diversiteit aan vaardigheden. Daarnaast zijn de financiële risico's groot en daarvoor heb je dekking nodig (reserves, sponsors of subsidies) en die liggen niet voor het oprapen. Ook liggen de muziekmaken behoorlijk ver uit elkaar en dat maakt het moeilijker een popconcert voor een breed publiek te organiseren.

De Pluu anno nu

Vanaf 1990 valt de begeleiding van De Pluu onder de verantwoordelijkheid van het Regionaal Jeugd- en Jongerenwerk (RJJW) in Warffum. Zes tot acht keer per jaar komt men vanuit daar naar De Pluu om de gang van zaken door te spreken. Het is een heel bedrijf, de inkoop, de boekhouding, het vrijwilligersbeleid. Er is een overeenkomst met het RJJW, een alcoholconvenant, er zijn huisregels en er is overleg op verschillende niveaus. Wie zich meldt als vrijwilliger krijgt een complete info-map te zien met definities en omschrijving van organisatievorm en activiteiten, met een telefoonlijst, uitleg van de biertap en een overzicht van Pluu-commissies, zoals onderhouds-, activiteiten-, band-, PR- en barcommissie. Items van de jaren negentig zijn de overeenkomst met Pop=Prima in december '93, waarbij jonge Groninger bands meedingen in de voorrondes van 'De grote prijs van Nederland'. Verder wordt er, omdat er regelmatig iets niet klopt met het geld, in '94 samen met het RJJW een systeem voor barcontrole uitgewerkt. In datzelfde jaar levert ook de nieuwe Milieuwet een hoop tamtam op, dit in verband met de normen voor geluidshinder. Er volgt spoedover-

leg met de gemeente en er wordt bemiddeld.

De overheid is vaker bron van irritatie, maar het Pluu-bestuur is ook niet te beroerd om de hand in eigen boezem te steken, zo staat er in een brief aan de gemeente van 25 mei '95 te lezen: Na een kritische zelfanalyse zijn wij tot de conclusie gekomen dat er inderdaad wat kleine plooitjes glad gestreken dienen te worden. Op 3 oktober '97 wordt er opnieuw teruggekeken, ditmaal op 20 jaar Pluu-lief en leed, met voorafgaand aan de revue een receptie in de inmiddels verbouwde soosruimte. Medio 2000 komt er een nieuwe Wet op de Jeugdzorg. Zou er meer financiële ruimte komen voor lokaal jeugdbeleid? Het Pluu-bestuur verwacht er niet veel van, maar wat extra geld zou men wel goed kunnen gebruiken voor betere geluidsisolatie. En nieuwe popactiviteiten? "De jeugd komt niet meer speciaal naar De Pluu voor onze bands, we kunnen te weinig diversiteit bieden .. ze gaan wel allemaal naar Noorderslag. Maar op dit moment kunnen we toch niets organiseren want ons podium is verhuurd aan

Paradiso. Het wordt gebruikt voor een grote circustent in Noord-Holland, om de betere bands ook in de provincie te kunnen programmeren. Misschien komt er uit zo'n samenwerking voor ons ook nog wel 'ns wat voort .."

■ Erna Bakker en Henk de Vink

Bronnen: 1) Jozef Vos: *Democratisering van de schoonheid (Twee eeuwen scholing in de kunsten)*, 1999, p. 142/143; 2) Blom en Lamberts: *Geschiedenis van de Nederlanden*, 1994 en Blom: *De Jaren Vijftig en De Jaren Zestig*, 1997; uitgave '15 Jaar Pluu Geschiedenis 1977-1992'; archief De Pluu; archief RJJW Warffum; archief gemeente Winsum.

Met dank aan: Pluu-bestuurders Chris Beuermann en Anton Wierenga en RJJW-medewerkster Ingeborg Struyk.

Nou jongens, hier zijn we weer!

En hier komt dan eindelijk de onthulling van het weekend!!

Vrijdag 6 maart:

20.00-02.00 uur

een fantastische swingavond

Zaterdag 7 maart:

14.00-18.00 uur

open voor bezoekers met een fototentoonstelling en films

20.00-02.00 uur

Gezellige swingband 'The Brothel Brothers' (GRATIS entree)

Zondag 8 maart

Open voor bezoekers met allerlei leuke spelletjes

Je ziet het: Dit wordt een hartstikke leuk weekend, dus **KOMEN ALLEMAAL!**

Een Pluu-programma in de Wiekslag van 3 maart 1992.

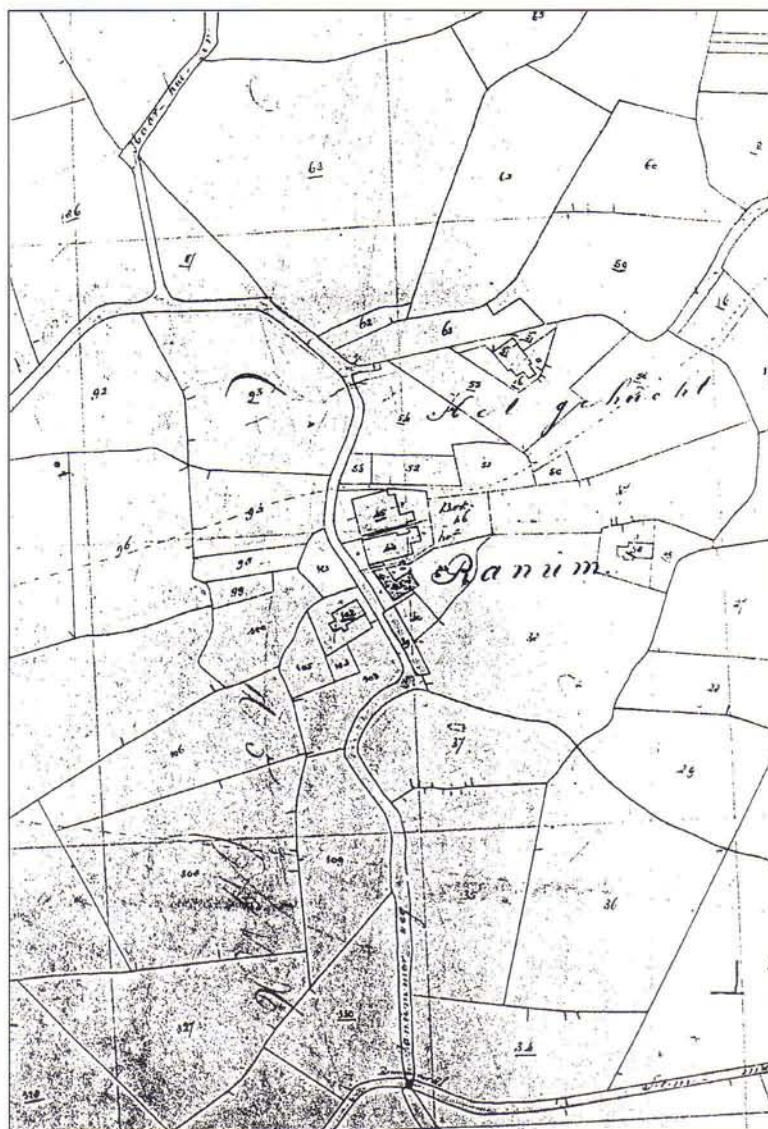
De minuutplans van de gemeente Winsum van 1828

Aflevering V: De kom van Ranum (Sectie B)

In vier voorgaande afleveringen hebben wij achtereenvolgens fragmenten uitgegeven van de oudste minuutplans of kadastrale kaarten van de gemeente Winsum: deze betroffen de kom van Obergum, Winsum, Bellingeweer en Maarhuizen. In deze bijdrage is de kom van Ranum aan de beurt. Na de kaart hebben wij weer enige belangrijke oudere gegevens met betrekking tot het kerspel Ranum toegevoegd.

De hierna uitgegeven kaart van de kom van Ranum is een fragment van de zgn. sectie B van de oude kadastrale gemeente Winsum.¹ Voor de gehele sectie B, die aan de oostzijde grensde aan sectie A, het meest noord-westelijke deel van de gemeente en die de namen 'Ranum' en 'Obergum' draagt, vervaardigde de landmeter 1e klas, R.B. Leggelo, een kaartblad (schaal 1 : 2500). De kom van Ranum bevindt zich dus met die van Obergum op een en hetzelfde kaartblad. Op de overzichtskaart van alle secties draagt dit deel het bijschrift 'Gehucht Ranum genaamd' en op het kaartblad 'Het gehucht Ranum'.

Op de hier, volgens het bekende procédé, uitgegeven kaart ligt aan de onderzijde, - dit is de oostzijde -, het Temmaar, dat bij de Ranumertil gekruist wordt door de weg naar Ranumermeeden. Links boven, - in het zuid-westen -, ziet men de kruising van de 'Obergumerweg' (weg naar Obergum) en de 'Maarhuizerweg' (weg naar Maarhuizen). Precies in het midden van de kaart, perceel nr. 46, ligt het oude kerkhof van Ranum, waar tot ca. 1820 de kerk gestaan moet hebben. Van zuid naar noord ziet men over de percelen 96 en 94 en langs de percelen 53, 52, 51 en 50, verder noordwaarts over 58, 16 en 15 een stippellijn getekend. Dit is een oud voetpad, dat van Obergum over Ranum richting Dingen liep.

[KAART 1. Bijschrift:

Fragment van het oorspronkelijke kaartblad van sectie B, de kom van Ranum.

SECTIE B (fragment). De kom van Ranum

nr.	achternaam	voornamen	beroep	woonplaats	functie perceel	opp.m ²
6	Beukema	Pieter Rijkens	landbouwer	Ranum	bouwland	830
7	Boer, de	Jurrien Klaas-sens	landbouwer	Ranum	bouwland	7150
8	Beukema	Pieter Rijkens	landbouwer	Ranum	bouwland	7270
15	Weer, ter	Lipper Roelfs	landbouwer	Ranum	weideland	11060
16	Wierda	Willem Heres	landbouwer	Ranum	weideland	2280
17	Weer, ter	Lipper Roelfs	landbouwer	Ranum	weideland	5470
18	"	"	"	"	"	9030
27	Dijkinga	Willem Alberts	landbouwer	Obergum	weideland	12860
28	Wierda	Willem Heres	landbouwer	Ranum	weideland	7070
29	Boer, de	Jurrien Klaas-sens	landbouwer	Ranum	weideland	11420
30	"	"	"	"	"	18120
33	Zwart (wed.)	Derk Jans	landbouwer	Maarhuizen	weideland	25890
34	Beukema	Pieter Rijkens	landbouwer	Ranum	weideland	12970
35	Wierda	Willem Heres	landbouwer	Ranum	weideland	16320
36	Boer, de	Jurrien Klaas-sens	landbouwer	Ranum	weideland	24120
37	Wierda	Willem Heres	landbouwer	Ranum	weideland	9940
38	"	"	"	"	"	22430
39	"	"	"	"	water als weideland	630
40	"	"	"	"	tuin	740
41	"	"	"	"	schuur & erf	980
42	"	"	"	"	boomgaard	2310
43	Obergum	Kerkvoogden van			weg als bouwland	186
44	Wierda	Willem Heres	landbouwer	Ranum	huis & erf	1730
45	Boer, de	Jurrien Klaas-	landbouwer	Ranum	huis & erf	2470
46	Obergum	Kerkvoogden van			kerkhof	1690
47	Weer, ter	Lipper Roelfs	landbouwer	Ranum	bouwland	11260
49	"	"	"	"	huis & erf	2020
50	Obergum	Diaconij van			bouwland	610
51	"	"			"	2750
52	Boer, de	Jurrien Klaas-	landbouwer	Ranum	tuin & boomgaard	1670
53	"	"	"	"	tuin	520
54	"	"	"	"	bouwland	5460
55	Beukema	Pieter Rijkens	landbouwer	Ranum	bouwland	7880
56	"	"	"	"	tuin & boomgaard	1260
57	"	"	"	"	boomgaard, huis & erf	1260
58	Wierda	Willem Heres	landbouwer	Ranum	bouwland	12580
59	Beukema	Pieter Heres	landbouwer	Ranum	weideland	13510
60	"	"	"	"	"	9520
61	"	"	"	"	"	3940
62	Wierda	Willem Heres	landbouwer	Ranum	weideland	1040
63	"	"	"	"	bouwland	43690
86	Boer, de	Jurrien Klaas-sens	landbouwer	Ranum	bouwland	64
87	"	"	"	"	"	20540
92	"	"	"	"	"	4730
93	"	"	"	"	"	12760
94	"	"	"	"	"	16300
94	"	"	"	"	weideland	6410
95	"	"	"	"	boomgaard	1700

nr.	achternaam	voornamen	beroep	woonplaats	functie perceel	opp.m ²
96	"	"	"	"	weideland	14050
99	Wierda	Willem Heres	landbouwer	Ranum	tuin	1000
100	"	"	"	"	weideland	5290
101	"	"	"	"	"	1450
102	Huizing	Enne Jans	landbouwer	Lutke Saaxum	huis & erf	1920
103	"	"	"	"	weideland	4230
104	"	"	"	"	tuin	520
105	"	"	"	"	boomgaard	1750
106	Wierda	Willem Heres	landbouwer	Ranum	weideland	11790
107	"	"	"	"	"	20210
108	Huizing	Enne Jans	"	Lutke Saaxum	weideland	24460
109	"	"	"	"	"	10210
110	"	"	"	"	"	10280
127	Wierda	Willem Heres	"	Ranum	weideland	18620
128	"	"	"	"	"	22380

Nr. 57. Boerderij (al enige jaren onbewoond)²

In 1721 wordt op de grondbelastinglijsten van Ranum Engbert Everts genoemd als gebruiker van 15 jukken land, dat toebehoorde aan de kerk van Ranum. Zelf heeft hij 3 jukken in eigendom en gebruikt hij nog 1½ juk Obergumer gasthuisland, 1 juk Provinciaal land en 3 jukken die eigendom zijn van Jan Luitjens. In juni 1786 verkoopt de zoon van Engbert Everts en zijn vrouw Anje, Driewes Engberts, zijn boerenplaats met de genoemde 15 jukken kerkland, de beklemming van 4½ juk en van 7 jukken, 1½ juk gasthuisland, en nog 9½ juk vrij land aan Geert Jans en Pietjen Meints. Nadat Geert Jans is getrouwd met Grietje Jans Frederiks, bewoont deze laatste, inmiddels weduwe geworden en hertrouwd met Klaas Luies Tillema, na 1809 de boerderij. Deze is dan 35 jukken groot.

Op 1 juli 1845 verkopen Pieter Rijkjes Beukema (zie de OAT-lijst) en Grietje Jans Westfaals, die eerder getrouwd was geweest met Klaas Luies Tillema, de boerderij aan Thijs Harms Bolhuis en Tietje Hendriks Hoeksema. De laatsten verkopen het geheel weer vrij spoedig, op 7 februari 1846, aan Klaas Jannes Boerema en Geertruid Geerts Huizinga. Na hun overlijden vindt op 28 mei 1855 scheiding van de nalatenschap plaats tussen hun kinderen Geert Klaas en Leisbertus Klaas Boerema. Geert Klaas, gehuwd met Trijntje Tillema, ontvangt de behuizing en ruim 11 bunder land. De beklemming van ruim 6 bunder land komt aan Leisbertus.

Eind 1874 wordt de boerenbehuizing met ruim 12 hectare land verkocht aan Korneliske Hazekamp, weduwe van Willem Heeres Wierda, die in de boerderij Ranum 1 woont. Vanaf 1880 wordt de boerderij nog enige tijd bewoond door Jacob Zantinga en Anna Jacoba de Vries.

In juni 1900 volgt dan de boedelscheiding van de nalatenschap van Jacob Ennes Hekma en Geertruid Wierda, waarbij de boerderij toevalt aan hun zoon Willem Hekma Wierda. Het bijbehorende land komt in gebruik bij boerderij Ranum 1, terwijl de behuizing in het begin nog bewoond wordt door personeel van de eigenaar.

Nr. 45. Boerderij, Ranum 3

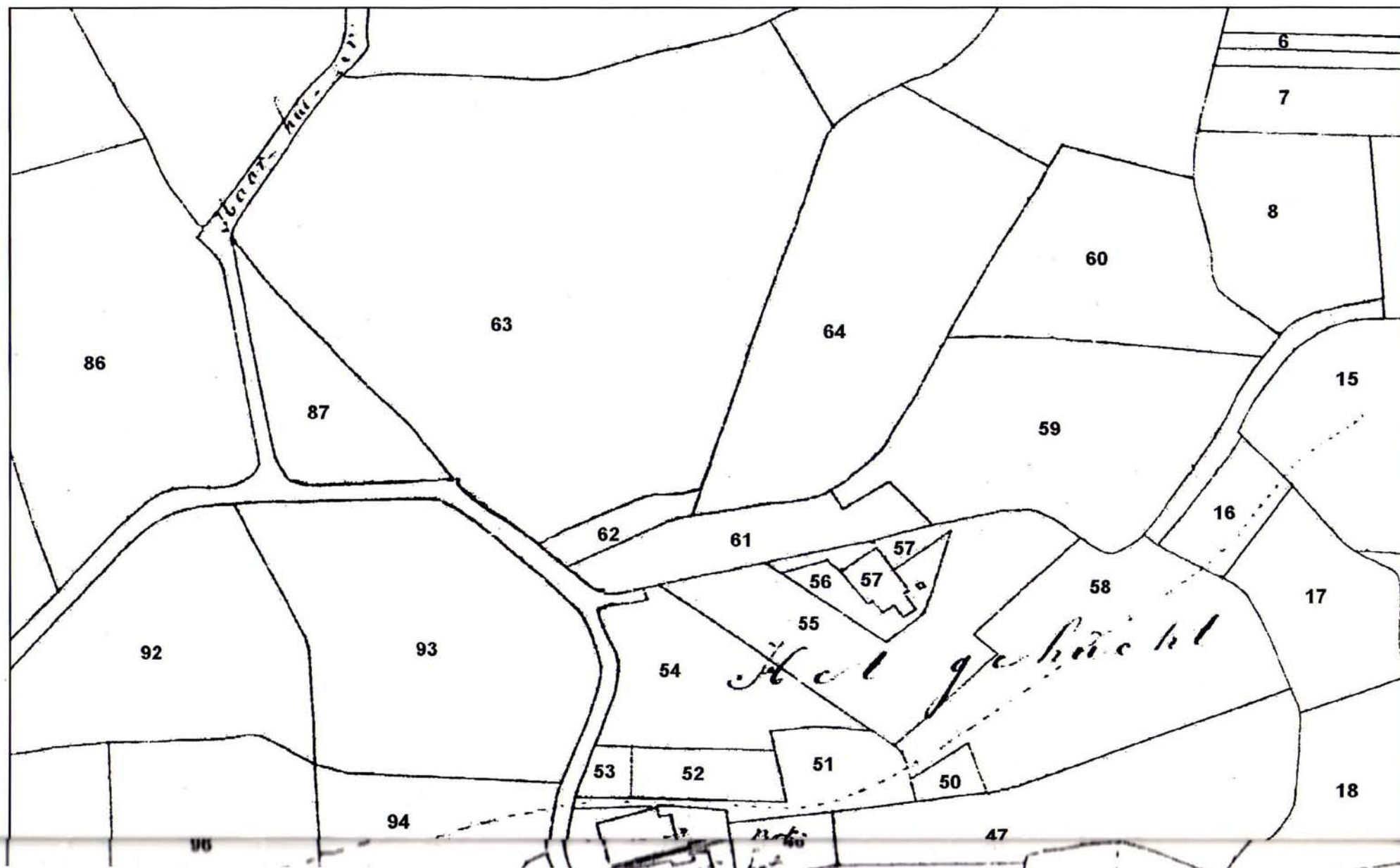
Omstreeks 1600 blijkt deze boerderij reeds bewoond door Siabbe Jans en zijn vrouw Trijntje. Op 4 oktober 1705 worden

Dreewes Gaijkes en zijn vrouw Geeske Jans, als bewoners van de 'Siabbe Jans plaats' ingeschreven als nieuwe lidmaten van de kerk te Ranum. Dreewes Gaijkes blijkt dan de beklemden meier van ruim 60 jukken land, dat in eigendom was bij Egbert Tamminga, heer van de Tammingaborg te Bellingeweer. In 1733 hertrouwt Geeske Jans, weduwe van Dreewes Gaijkes, met Gerrit Jans. Na hun overlijden is de boerderij in gebruik bij Gerrit Jan Smit en Grietje Jans. Op 10 april 1777 verkopen de gevolmachtigden over de boedel van Grietje Jans de boerderij met de vaste beklemming over 60¾ juk land aan Tjaart Rijkels en Hijktjen Heines. Deze verhuizen echter enkele jaren later naar Eenrum en verkopen hun boerderij te Ranum op 28 mei 1781 aan Hindrik Hindriks Polman en Barber Jacobs, die als bewoners en gebruikers opgevolgd zullen worden door hun dochter Tonniske Polman en haar man Hugoos Bos. In 1817 wordt het geheel door de erven Polman verkocht aan Jurrien Klaassens de Boer (zie OAT-lijst) en Hilje Heeres Wierda. Wanneer Jurrien Klaassens de Boer in 1843 overlijdt verkoopt men de boerderij aan Sieger Jeltjes Bulthuis en zijn vrouw Grietje Lammerts Ellens.

In 1875 worden de zoons van dit echtpaar, Lammert, Jelte en Eldert Jans Bulthuis, ieder voor een derde deel eigenaar van de boerderij, die dan ruim 34 hectare groot is. Na 1880 bewonen Jelte Bulthuis en Ailina Westerdijk de boerderij, totdat de gebroeders Bulthuis in augustus 1891 het geheel verkopen aan Jacob Ennes Hekma en Geertruid Wierda, die te Leens wonen. Zij verhuren de boerderij dan aan Pieter Homan en Nantje Hofman. Van 1911 tot 1931 zijn Johannes Homan en Judina Debora Bruins de huurders. Bij de boedelscheiding op 29 juni 1900 was de boerderij reeds toegewezen aan Willem Hekma Wierda, zoon van J.E. Hekma en G. Wierda, en zijn vrouw Trijntje Oudman, die toentertijd de boerderij ten westen van de wierde bewoonden (Ranum 1). In 1950 wordt de boerderij met ruim 44 hectare grond voor de helft toegedeeld aan Anna Geertruida Hekma Wierda en voor de andere helft aan Cornelis Simon Hekma Wierda. Sedert januari 1941 is de boerderij verpacht aan Marinus Valkema en Martje Boonstra, die er reeds vanaf 1931 woonden. Hun schoonzoon Klaas Ellen en zijn vrouw Antje Valkema volgen hen op.

In 1978 verkoopt de familie Hekma Wierda de boerderij aan de

De schoongemaakte kaart
van sectie B,
de kom van Ramm.

Ranum

Sancti Michaelis

Sancti Michaelis

Sancti Michaelis

94

47

95

99

101

44

43

48

49

41

42

40

39

100

105

104

103

38

27

28

29

30

37

35

36

33

34

109

108

106

107

127

110

128

pachter Klaas Ellen, die de boerderij met ruim 49 hectare land in 1986 verkoopt aan de familie Leegte. Tot 1990 zijn Jurjen Jan Leegte en zijn vrouw Engeltje Everdina Kamps de bewoners. Daarna wonen er hun zoon Lambert Jan Leegte en Marjan Havinga.

Nr. 48. Boerderij 'Doevemat', Ranum 8

De boerderij 'Doevemat' werd in 1855 gebouwd en was in feite een voortzetting van de in dat jaar afgebroken boerenbehuizing die gelegen was aan de noordzijde van de wierde Ranum. Van deze verdwenen behuizing weten wij dat hij reeds voor 1719 bewoond werd door Derk Ipkes en kinderen. Van oudsher behoorde bij de behuizing 37 jukken kerkeland. Bovendien gebruikte Derk Ipkes nog 7 jukken Provinciaal land. In 1729 volgde Derks' zoon, Willem Derks, en zijn vrouw Aaltje Beerens hem op. Op 9 februari 1740 verkopen Jan Meintjes en Maria Harms de boerenplaats met de beklemming van 37 jukken kerkeland aan Pieter Heeres en Grietje Albers voor 815 carolusgulden. De jaarlijkse huur bedroeg 92 gulden en 10 stuivers.

Op 21 mei 1787 verkopen de erfgenamen van Harm Pieters en Grietje Luies de boerderij, bestaande uit 'binnenhuis, middelhuis en vriesche schuure' en de beklemming van 37 jukken aan hun broer Pieter Harms en zijn vrouw Louwke Knellis voor 2205 carolusgulden. In 1806 bewoont Eede Arends Damminga de boerderij, en op 28 januari 1813 kopen Gerrit Engelberts Stratingh en Hilje Ennes Bazuin de boerderij met de 37 jukken land. Hilje Ennes Bazuin hertrouwt met Lippe Roelfs ter Weer (zie OAT-lijst) en op 10 februari 1854 verkopen zij de boerderij aan Jakob Willems van Weerden, die deze heeft gekocht voor Hendrik Willems Wierda en Fenje Lamberts van Clooster. Hendrik Willems Wierda was van beroep 'negotiant' en bezat meerdere ondernemingen in de gemeente Winsum, zoals de kalkbranderij, de houtzaagmolen (Huiuze Zaandam) en enige boerderijen en los land. Zo bezat hij ook de behuizing 'Actief' aan de Onderdendamsterweg 32 te Obergum, waar hij begon met de fabricage van dakpannen. De Ranumer boerderij verhuurde Wierda achtereenvolgens aan Oopke Smith en Aske van der Kamp (1864-1869), Jan Boerma en Alangonda Jacobina Wormolts (tot 1870), Pieter Barteld Hopma en Anna Bosch (tot 1881) en vanaf 1890 aan Gerrit van Huizen.

Bij acte van scheiding van 1895 werd de boerderij 'Duiwemat' met ruim 19 hectare land toegedeeld aan de dochter Willemina Wierda. Zij was gehuwd met prof. dr. Rutger Adolf Reddingius, die na haar overlijden hertrouwde met Maria Margaretha Montaubon van Swijndrecht.

Vanaf 1896 bewoont Ailko Brands de boerderij. Van 1915 tot 1919 zijn de bewoners Frederikus Tillema en Antje Johannes Bonninga, die opgevolgd worden door hun zoon Jan Tillema en zijn vrouw Elisabeth Huisman. Hierna volgen nog Gerrit Ritze en Wilhelmina Kolhorn, Doede Jaarsma en Alberdina Nannings (1937-1950). Na 1950 wordt de boerderij verhuurd aan Jacob Tillema en Trijntje de Groot. In 1952 wordt de boerderij in volle eigendom en in levenslang vruchtgebruik toegedeeld aan de weduwe Maria M.M. van Swijndrecht en in blote eigendom aan de zoon Jan Marie Reddingius, die directeur was van een bank te Zutphen. In 1966 kopen Jan Tillema en Trijntje de Groot de boerderij met 16 hectare van Reddingius. Daarna volgde hun zoon Jan Tillema. De totale oppervlakte bedraagt ruim 29 hectare. In 1990 is naast de boerderij 'Doevemat' een nieuwe woning gebouwd die bewoond wordt door Jan Tillema en Ynsche Kooistra.

Nr. 102. Boerderij Ranum 6

Deze boerderij blijkt in 1721 met 58½ juk land in gebruik bij Jan Jacobs de Olde en zijn vrouw Krijntje, die er al in 1698 wonen. Eigenaar is dan de heer Tamminga. In 1759 krijgt Enne Jans, zoon van Jan Freerks en Swaantje Ennes bij scheiding en deling de boerderij toegewezen. Enne Jans (1737-1819) en zijn vrouw Grietje Freerks gaan na 1788 op de door hen aangekochte boerderij te Maarhuizen wonen. In mei 1780 koopt het echtpaar nog 5 jukken land te Ranum van freule Harmanna Lamijna van Nijeven. Na het overlijden van Enne Jans komt de Ranumer boerderij aan zijn zoon, Jan Ennes Huizing en Trijntje Heines Elles, landbouwers te Zuurdijk (zie OAT-lijst). Bij acte van scheiding van 1 maart 1884 komt de boerderij met ruim 30 bunder in het bezit van hun dochter Trijntje Huizing, zonder beroep, en wonende te Warfhuizen. Elle Marrenga en Frouwke Borgman zijn na 1865 de pachters en worden in 1870 opgevolgd door Henderikus Wierema en Wobbina Toppen.

In januari 1898 krijgen Lambertus Meijer, advocaat te Warfhuizen, en Gezina Meijer, als erfgenamen van Trijntje Huizing, de boerderij in bezit. Na het overlijden van Lambertus (1904) en Gezina (1906) gaat het bezit over op hun broer, Albertus Bartholomeus Meijer, die predikant was te Groningen. Na zijn dood (1926) erven zijn drie kinderen, Conrad, Hubertus en Johanna, het bezit.

In 1955 koopt de bewoner Hendrik Berghuis de onverdeelde helft in mede-eigendom van de boerenbehuizing en ruim 23 hectare land van Susanna Maria Dirkzwager, weduwe van Johan Herman Poortenaar, wonende te Oegstgeest, en van Dora Marion Foyster, weduwe van Hendrik Poortenaar, wonende te Durban. Beiden waren de erfgenamen van Johanna Meijer en haar man, Barend Willem Poortenaar. De andere onverdeelde helft wordt in 1958 gekocht door Hendrik Berghuis van Anjette Huges, weduwe van Hubertus Meijer. Kort hierna, op 3 februari 1959 koopt Meinte Jorna de boerderij. Tijdens de ruilverkaveling Delt-Oude Weer wordt de boerderij onttrokken aan landbouwdoeleinden. In 1986 koopt J.J. Leegte de behuizing. Deze wordt thans bewoond door Jan Lambert Leegte.

Nr. 41 en 44. De 'grote' en 'kleine plaats' van Willem Heeres Wierda

De huidige boerderij met bijbehorend land van Willem Hekma Wierda, Ranum 1, waarvan de behuizing eerst in 1864 werd gebouwd, - en dus nog niet aanwezig is op het hier uitgegeven kaartfragment -, heeft zich voor een groot deel ontwikkeld uit een tweetal naast elkaar gelegen boerenplaatsen op de oude wierde van Ranum. Ten tijde van de vervaardiging van de kadasterkaart waren deze beide boerenplaatsen bezit van Willem Heres Wierda. De oppervlakte van de zogenaamde 'grote plaats' (nr. 44) bedroeg 1730 m². Deze bevatte een 'huis en erf'. De 'kleine plaats' (nr. 41) was 980 m² groot en bestond alleen nog uit een 'schuur en erf'.

De oudste aanzet en kern van beide boerenplaatsen wordt gevormd door 60 jukken beklemd land die oorspronkelijk behoorden tot het bezit van het klooster Wijtwerd en die na de Reductie in bezit kwamen van de provincie. Vanaf 1598 zijn de opeenvolgende meiers van dit Provinciaal land bekend. In 1771 worden door de Staten van Stad en Lande de eigendom van 60 jukken behuist land, ongescheiden gelegen in de grote boerenplaats, verkocht aan de baron van In- en Kniphuizen voor f 4100,-. Albert Willems en zijn vrouw Hilje Heeres, die in 1769 als weduwe van Willem Jans met Albert Willems was her-

trouwd, gebruiken dan beide plaatsen (de grote met 78 juk, de kleine met 46 juk land) en blijven de beklemden meiers. Samen met haar eerste man, Albert Willems, bewoonde en gebruikte Hilje Heeres de beide boerenplaatsen reeds ca. 30 jaar.

Eveneens in 1771 verkoopt de provincie de kleine plaats aan hoofdmans Alberda van Bloemersma. Vrij snel hierna werd het land, behorend tot de kleine plaats, in verschillende parten verdeeld en verkocht. De oude behuizing van de kleine boerenplaats moet in deze periode ook zijn afgebroken, want later rest er nog slechts een schuur.

Uiteindelijk zal Hilje Heeres op 29 maart 1793 de beide plaatsen, die tot dusver door haarzelf werden bewoond en gebruikt, met de beklemming van in totaal 124½ juk land en nog 5 juk vrij van beklemming verkopen aan haar zoon uit haar eerste huwelijk Hero Willems en zijn vrouw Geertruid Friks. Hero Willems, die zich na 1811 Hero Willems Wierda noemt, werd opgevolgd door zijn zoon Willem Hero's Wierda en zijn vrouw Korneliske Hazekamp, die in 1864, dan reeds weduwe, de huidige boerderij Ranum 1 liet bouwen. Na haar overlijden is Geertruid Wierda enige erfgenaam. Zij woonde met haar man Jacob Ennes Hekma op Schouwen (gemeente Leens). De Ranumer boerderij werd vanaf 1881 verpacht aan hun dochter Aaltje Hekma en haar man Garrit Elings. In 1895 volgde haar broer Willem Hekma Wierda, en zijn vrouw, Trijntje Oudman, hen op. Op 29 juni 1900 wordt aan Willem Hekma Wierda toegedeeld de boerderij met 87 hectare land, alsmede de in 1874 aangekochte boerderij nr. 57 en de in 1891 aangekochte boer-

derij 45 met 43½ hectare land. In 1935 worden de zoon Jakob Enne Hekma Wierda en zijn vrouw Dorothea Anna Welt pachters, in 1940 eigenaren. In 1968 wordt de boerderij gehuurd door hun zoon Willem Tammo Hekma Wierda, die in 1975, samen met zijn vrouw Anja Wibbens, eigenaar wordt. Momenteel bedraagt de oppervlakte ca. 92 hectare.

Overige boerderijen onder Ranum

Naast de hierboven kort behandelde oude boerderijen op de wierde lagen en liggen er nog een paar oude boerderijen onder Ranum, die niet op de kaart zijn afgebeeld. Voor de volledigheid zijn zij hier kort vermeld. Boerderij 'Takkebos', Takkeboserweg 1, reeds bewoond in 1772; Boerderij 'Groot Kolhorn', Onderdendamsterweg 45, reeds bekend in 1703 en Boerderij 'Italie', Onderdendamsterweg 46, eigendom van de familie Tamminga te Bellingeweer, en eveneens reeds in 1703 bewoond.

■ Jacques Tersteeg

■ Kees Wolters

1. Met dank aan Clemens Tersteeg die de kaart voor ons scande.
2. De hierna volgende gegevens zijn ontleend aan G. Boerma, A.F. Kruizenga, R. van der Tuuk (red.), *Boerderijen in het Halfambt. Groningen 1992*, p. 521 e.v.

Tentoonstelling:

'Een kijkje in de keuken van vroeger.

Recente archeologische vondsten in en rond Winsum'

De werkgroep archeologie van de Historische vereniging Winsum-Obergum organiseert een tentoonstelling van het materiaal dat de laatste jaren in en rond Winsum bij grondwerkzaamheden naar boven is gekomen. De vondsten, waaronder veel aardewerk, dateren van rond het begin van de jaartelling tot recente tijden en zijn gedaan op diverse plaatsen. Te noemen zijn de Rode en Groene Wier bij Ranum, de wierde Ripperda en het herienkamp De Borgstee, waar vroeger de Tammingaborg stond. De plaats van de tentoonstelling is de hal van De Blauwe Schuit (voormalige 'groene school'), Warfstraat 1 te Winsum. De opening zal plaatsvinden op vrijdag 12 mei 2000 om 16.00 uur. Daarna is de tentoonstelling t/m 28 juli te bezichtigen van maandag t/m vrijdag tussen 8.30 en 22.30 uur. Rondleidingen met toelichting op de vondsten zullen plaatsvinden op zaterdag 13 mei vanaf 14.00 uur, vrijdag 9 juni vanaf 20.00 uur en zaterdag 8 juli vanaf 14.00 uur. Inlichtingen: M. Hazenberg, telefoon: 0595-443029.

Excursie langs de kerken van Winsum en Obergum met medewerking van drs. Egbert van der Werff en restauratiedeskundige Berend Raangs

Naar aanleiding van de boeiende lezing over de inrichting, functie en het gebruik van de Middeleeuwse kerken van Winsum en Obergum, die door drs. Egbert van der Werff tijdens de ledenvergadering van 30 maart 1999 werd gehouden, ontving het bestuur van vele leden het verzoek eens een rondleiding in en om beide kerken te organiseren. Dankzij de bereidwilligheid van Egbert van der Werff en Berend Raangs zal deze plaatsvinden op zaterdagmiddag 15 april a.s. De rondleiding start om 13.30 uur bij de NH. Kerk te Winsum. Tussen beide bezichtigingen zal een koffiepauze worden ingelast.

Entree: voor leden gratis; voor niet-leden f 5,-.

Verslag ledenvergadering 25 januari 2000

Voorzitter Jacques Tersteeg opende de eerste ledenvergadering van dit nieuwe jaar, deze nieuwe eeuw en dit nieuwe millennium door de talrijke aanwezigen (ca. 80 personen) en in het bijzonder de gast-spreker, drs. P. Noomen, van harte welkom te heten. Ook verwelkomde hij prof. dr. D. de Boer, hoogleraar Middeleeuwse geschiedenis van de RUG en de delegaties van de historische kringen te Bedum en Loppersum.

Huishoudelijke mededelingen

- Bij navraag bleek dat veel van de aanwezigen belangstelling hebben voor een excursie langs de kerken van Winsum en Obergum. Na de lezing van drs. E. van der Werff was hierom door verschillende leden gevraagd. In overleg met de heren Van der Werff en B. Raangs zal het bestuur een datum voor deze rondgang prikken, ergens in april/mei aanstaande.

- Onze secretaris C. de Ranitz heeft te kennen gegeven dat hij gaarne enige assistentie zou hebben vanwege zijn drukke werkzaamheden. Anton Rinzema is bereid gevonden tot aan de jaarvergadering in mei '00 als tweede secretaris op te treden en het secretariaat daarna over te nemen.

- De werkgroep archeologie heeft in het vorige najaar tijdens de reconstructiewerkzaamheden aan het hertenkamp een grote hoeveelheid materiaal kunnen opgraven, dat door de heer M. Hazenberg zorgvuldig gelijmd is. De oogst is zodanig fraai en interessant dat de werkgroep voorbereidingen treft om in het voorjaar op een nog nader te bepalen locatie een kleine expositie met betrekking tot de Tammingaborg in te richten.

- De Stichting Oude Groninger Kerken heeft bij monde van haar voorzitter, de heer H.G. de Olde, laten weten dat de Kerkhovencommissie stappen wil gaan ondernemen het kerkhof rond de kerk van Obergum op te knappen. Het bestuur heeft vorig jaar in overleg met de werkgroep kerkhoven een schriftelijk verzoek ingediend bij de Stichting om in het kader van het project 'Kerken in het Groen' enige ondersteuning te krijgen voor herstel van de oude kerkhoven in en om Winsum.

Lezing drs. P. Noomen

Historicus P. Noomen (momenteel als wetenschappelijk onderzoeker verbonden aan de Fryske Academie) voerde de talrijke luisteraars mee naar de eerste jaren van de geschiedenis van Winsum-Obergum tijdens de Hoge Middeleeuwen, de jaren rond 1000. In zijn, met verhelderende sheets geïllustreerde lezing trachtte hij inzicht te geven in de aard, ligging, omvang en het beheer van

het kerkelijke en koninklijke (nl. dat van de Duitse keizer/koning) grondbezit in onze regio. Uit een goederenregister van de, door St. Ludger gestichte Benediktijnerabdij te Werden (aan de Ruhr), dat dateert uit de jaren rond 1000, blijkt een groot aantal dorpen en buurschappen hier tot het bezit van deze abdij te behoren: Winsum, Obergum, Valkum, Tijum, Ranum, Maarhuizen, etc. Om een antwoord te geven op de achtergronden en betekenis van deze vroege schenkingen aan de Werdense abdij besprak Noomen achtereenvolgens de oudste gegevens over kerken en grootgrondbezitters te Garnwerd, Baflo en Winsum.

De twee oudste kerken in de provincie, waarschijnlijk reeds voor het jaar 800 gesticht, blijken die van Groningen en Usquert te zijn geweest. De oerparochie Usquert moet zich in die tijd hebben uitgestrekt van de Waddenkust tot aan de stad Groningen. Nog in de late Middeleeuwen blijkt de proost Usquert een leidende rol te spelen binnen de kerkelijke rechtspraak. Wat later (9e en 10e eeuw) ontstonden de kerken van Garnwerd (gewijd aan St. Ludger!) en van Baflo (gewijd aan St. Laurentius). Nadat aldus de oudste kerkelijke indeling was toegelicht, concentreerde Noomen zich op hetgeen uit deze vroege tijden bekend is met betrekking tot het grondbezit van diverse abdijen en wereldlijke groten in en rond de beide kerkelijke centra Garnwerd en Baflo.

Over grondbezit te Garnwerd zijn reeds zeer vroege gegevens bekend. In het jaar 820 schenkt een zekere graaf Diederick land, o.a. te Antum, Feerwerd en Krassum, aan de door St. Bonifatius gestichte abdij Fulda. In 855 schenkt een zekere Folker, naar alle waarschijnlijkheid familie van de genoemde Diederick, landerijen, eveneens o.a. te Feerwerd, Antum en Krassum, aan de abdij Werden. De kerk van Garnwerd behoorde, evenals die van Winsum, toe aan de abdij Werden. Uit de patroonkeuze van de kerk van Garnwerd, St. Ludger, blijkt uiteraard de nauwe band met de abdij Werden. De pastoors van Garnwerd en Winsum fungeerden in die tijd als een soort rentmeesters, die de inkomsten uit de omliggende abdijsgoederen inde voor de Werdense abt. Tevens hadden zij de plicht de abt en zijn gevolg onderdak en voedsel te verschaffen, wanneer deze op bezoek kwam.

Uit het jaar 950 is een oorkonde bewaard met betrekking tot grondbezit te Baflo. In dat jaar namelijk schenkt de Duitse koning Otto I koningsgoed, o.a. te Baflo, Rasquert, Schilligeham, Lutke Saaxum en Ernstheem, aan het klooster Pöhlde in de Harz. Naar alle waarschijnlijkheid bezat Otto dit goed in en rond Baflo uit de nalatenschap van zijn grootmoeder (van moederszijde), Reginhil-

da, die van Deens-Friese afkomst was. Koning Hendrik III zal later de kerk te Baflo overdragen aan de bisschop van Münster. De oorspronkelijke kerkdiensten van Baflo werden in 1042 geschonken aan de abdij Ueberwasser te Münster. Baflo kende naast koningsgoed dus ook een bisschoppelijke (Münsterse) hof, waartoe land behoorde onder o.a. Lutke Saaxum, Ernstheem en Schilligeham. De patroon van de Bafloer kerk, St. Laurentius, was bij de Ottonen zeer geliefd.

Naast het koningsgoed en de goederen van de abdijen te Fulda, Pöhlde, Werden en Münster in onze regio is ook nog een schenking bekend, die in 970 gedaan werd door een zekere (graaf) Wichman van Hameland aan het door hemzelf gestichte vrouwenklooster van St. Vitus op de Elterberg bij Elten. Deze schenkt dan met toestemming van Otto I al datgene wat hij in Marne, Hunsingo, Fivelgo en Middag in bezit of van de koning in leen had. Mede op grond van de patroon van de kerk te Kantens, eveneens St. Vitus, kwam Noomen tot de voorzichtige hypothese dat dit 'Eltense' goed wellicht in en rond Kantens, Middelstum en Stitswerd gezocht moet worden. De tienden van dit deel van de oude parochie Baflo waren later in bezit van de abdij Ueberwasser te Münster. Ook hier zou het dan kunnen gaan om oorspronkelijk koningsgoed.

Tenslotte lichtte Noomen de Middeleeuwse situatie te Winsum nader toe. Globaal blijkt grondbezit, dat later bij de oostelijke Ripperdaborg behoorde, reeds omstreeks 1000 bezit te zijn geweest van de abdij te Werden. De kerk van Winsum en het omliggende terrein vormen samen met dit goederencomplex één geheel (Wie zou toch de patroon van de Winsumer kerk zijn geweest?). Het door koning Hendrik IV in 1057 aan Winsum verleende markt-, tol- en muntrecht lag in ieder geval buiten dit Werdense eigendom. Wellicht moet dit grafelijke domein, dat in die jaren beheerd werd door graaf Ecbertus van Brunswijk, gezocht worden aan de westzijde van de Hoofdstraat, op het terrein van de latere westelijke Ripperdaborg. Oorspronkelijk zou hier dan ook sprake geweest kunnen zijn van koninklijk bezit, wellicht ook uit de nalatenschap van de Ottonen.

■ Jacques Tersteeg